

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1879. Första Kammaren. N:o 29.

Måndagen den 28 April.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades ett protokollsutdrag för den 26 April och protokollet för den 19 f. m. i samma månad.

Herr Adelsköld erhöll ordet och yttrade: Som jag under hela denna vinter lidit af en envis bröståkomma, hvilken på våren betydligt förvärrats, och min läkare rådt mig att söka ett mildare klimat, får jag hos Herr Talmannen och Kammaren vördsamt anhålla om ledighet från Riksdagen under den återstående tiden; och får jag åberopa detta betyg af min läkare.

Härefter upplästes det aflemnade läkarebetyget, hvilket lydte sålunda:

Att Herr Majoren och Kommandören m. m. C. A. Adelsköld, som lider af en kronisk katarr i luftstrupen, bör, för återställande af sin helse, så fort ske kan, företaga en resa till sydliga länder med varmare klimat, det varder å aflagd embetsed intygadt.

Stockholm den 22 April 1879.

H. A. Abelin.

Proposition på bifall till Herr *Adelskölds* anhållan blef sedermera framställd och med ja besvarad.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 26 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 42, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående ny lönestat för Kammarrätten.

Vid föredragning af Stats-Utskottets den 26 i denna månad bordlagda memorial N:o 43, med förslag till voteringspropositioner i anled-

ning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i frågor rörande riksstatens åttonde hufvudtitel; blefvo de båda voteringspropositionerna af Kammarren godkända.

Föredrogs och bifölls Stats-Utskottets den 26 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 44, i anledning af väckt motion om öfverlemnande till museibiblioteket i Göteborg af en del utaf Konung Carl XV:s enskilda, af staten inköpta boksamling.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-Utskottets den 26 i denna månad bordlagda utlåtanden:

N:o 28, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till lag om inteckning i jernväg och i sammanhang dermed erforderliga författningar; och

N:o 29, i anledning af väckt motion om stadgande af förmånsrätt för frakt, som förvaltning af jernväg i följd af samtrafik uppburit för annan jernvägs räkning.

*Lagförslag
om dikning.*

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 23 och 25 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 27, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till lag om dikning och annan afledning af vatten.

Herr Talmannen hemställde, att Utskottets ifrågavarande lagförslag skulle paragrafvis genomgås samt pröfningen af dess ingress och rubrik uppskjutas; hvilket bifölls.

§ 1.

Bifölls.

§ 2.

Hans Excellens Herr Statsministern Friherre De Geer: Den nu föredragna §:en är måhända den viktigaste i hela lagförslaget. Ätminstone äro grunderna för de stadganden, som i denna § innehållas, de, hvilka varit mest omtvistade. I snart sagdt alla kultiverade länders lagstiftning erkännes såsom en naturlig servitut den skyldighet, som i första §:n finnes stadgad, att egare till nedanför liggande jord är skyldig att tåla att från högre liggande jord vattnet afledes genom hans mark. Många utländska lagstiftningar hafva också stannat vid att stadga en sådan skyldighet för den nedanför liggande jordegaren och att tillerkänna honom ersättning för den olägenhet, han komme att lida genom diket, som droges genom hans mark, men deremot icke stadgat tvång för någon att deltaga i ett dikningsföretag, som en annan vill utföra utan lemnat åt honom ensam att bekosta detta, derest

icke genom frivillig öfverenskommelse något bidrag kunde vinnas. Ur rättssynpunkt är naturligtvis en sådan lagstiftning allra lättast att försvara, men det hindrar icke, att giltiga skäl kunna anföras, i detta fall likasom i många andra, för en längre utsträckt tvångsrätt, hvarigenom en för flera gemensam angelägenhet ålägges dem alla att gemensamt bringa till utförande. Lika väl t. ex. som det kan åläggas flera jordegare att deltaga i underhåll af en för dem gemensam utfartsväg till närmaste allmänna landsväg, lika väl synes det ock kunna åläggas flere jordegare att deltaga i afförande af vatten, som skadar deras jord, derest sådant ändamålsenligast kan ske genom upptagande af ett gemensamt dike. I vår lagstiftning har också sedan lång tid tillbaka en sådan skyldighet varit erkänd. Redan 1734 års lag stadgar, att, om åkrar ligga intill hvarandra och deras diken mötas, är den, som har nedanför liggande jord skyldig att, antingen han vill eller icke, på sin bekostnad dika undan för den ofvanför varande, och om den nedanför liggande jorden består af äng eller utmark och dike behöfves för ofvanför liggande åker eller äng, skall domaren skilja dem emellan efter som nyttigt och nödigt prövas, dervid en fördelning af kostnaden dem emellan naturligtvis kan komma i fråga. Men en ännu längre drifven tvångsrätt är stadgad i senare författningar, nemligen i förordningarna af 1824 och 1841 i fråga om sänkning af sjöar eller torrläggning af annan vattendränkt mark. Der stadgas, att alla, som hafva nytta af ett sådant företag, äro skyldige att, i mån af denna nytta, deltaga i kostnaden. Denna lagstiftning är likväl bygd på den grund, att ingen är skyldig att deltaga i andra sådana företag än dem, af hvilka han har nytta. Men Lag-Utskottet har här i det ändringsförslag beträffande denna §, som Utskottet framlagt, i viss mån velat stadga en skyldighet att äfven deltaga i företag, hvaraf man icke har nytta, nemligen i så mätto, att Utskottet föreslår, att en hvar, som har nytta af en del af ett dike, hvilket kan vara mycket långt, skall vara pligtig att deltaga i kostnaden äfven för de delar af diket, af hvilka han icke har någon nytta. Anledningen, hvarför Utskottet ansett ett sådant stadgande nödigt, synes vara att närmast hemta från tillämpningen af den regel, som lagberedningen vid upprättande af detta förslag i motiven anför, nemligen att ingen är skyldig att deltaga i dikning, som göres å mark, som ligger ofvanför hans egen. Detta har Utskottet funnit obilligt af två skäl. Det första är det, att den ofvanför liggande marken genom en sådan tillämpning af grunden skulle »komma i ofördelaktigare läge och blifva öfver höfvan betungad, särdeles der erforderligt fall först på en längre sträcka kan vinnas». För min del tror jag icke, att man kan förvänta, att genom någon lagstiftning angående dikning alla olägenheter af ett mer eller mindre ogynnsamt läge på jorden kan helt och hållet afhjelpas; och minst synas mig särskilda åtgärder i det fallet vara erforderliga till förmån för den högre liggande jorden, hvilken i allmänhet i fråga om dikning har gynnsammare läge än den nedanför belägna, och äfven i det fall, som Utskottet tänkt sig, att affall endast kan vinnas på en längre sträcka, torde detta gynnsamma läge göra sig gällande deri, att den ofvan liggande jorden, om den ock får vidkännas större kostnad för dikningen, också kan i de flesta fall

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

påräkna att blifva mera fullständigt torrlagd än som vid saknad affall för den lägre jorden kan blifva möjligt.

Det andra skälet, som Utskottet anför, är att »då det för den nedan liggande alltid måste innebära en fördel, att vattnet från den ofvan liggandes jord nedkommer å hans egor i regleradt lopp, skulle det i Utskottets tanke för den nedan liggande innebära en oberättigad lättnad att obetingadt fritagas från hvarje deltagande i torrläggning af ofvan liggande jord». Lagberedningen har i sina motiver antagit, att en nedanför liggande jord icke kan hafva någon fördel af den högre liggandes utdikning. Om detta är ett misstag, har det likväl icke fått sitt uttryck i sjelfva lagparagrafen, ty der står, att det är en skyldighet att deltaga i kostnaden för hvarje dikning, af hvilken en jordegare har nytta, och kan en sådan nytta bestämmas för ett dikes upp-tagande på ofvan liggande jord, följer deraf, att han får deri deltaga utan afseende på den mening, som lagberedningen i sina motiv kan hafva uttalat. På dessa grunder kan jag för min del icke finna, att Utskottets förslag till ändring i den lydelse, denna paragraf fått i Kongl. Maj:ts förslag, är rätt lämpligt, och jag återoppar i det afseendet ytterligare de skäl, som af en reservant, Professor Ribbing, blifvit närmare utvecklade. Men om emellertid denna Utskottets aumärkning skulle anses förtjent af afseende, tror jag att, för att ett stadgande i sådant syfte skulle kunna införas i lagen, blefve nödvändigt att äfven ett par andra paragrafer omarbetades, nemligen i det kapitel, som afser större afledning af vatten, ty samma grund borde väl göras gällande i dessa paragrafer, som nu äro skrifna i motsatt syftning; och dessutom tror jag, att det vore nödvändigt att åtminstone inskränka och närmare bestämma den utsträckning, Utskottet gifvit åt denna paragraf, så att den endast komme att gälla för det fall, som Utskottet närmast afsett, nemligen att flera jordegare följa efter hvarandra, för hvilka på en längre sträcka saknas något betydligare affall samt att det arbete, som kräfvades för dikningen på hela sträckan, är ungefär likartadt.

En viktigare fråga i afseende på affattningen af denna paragraf är framställd af den reservant, jag nyss nämnde, Herr Ribbing, med hvilken flera andra ledamöter af Lag-Utskottet förenat sig, och som äfven framstälts af en ledamot af lagberedningen samt vunnit understöd af åtskillige bland Högsta domstolens ledamöter. Den afser nemligen att, i stället för att i det Kongl. förslaget är antaget, att alla, som hafva nytta af ett dike, skola vara skyldige att i dikningen deltaga, skulle endast de, genom hvilkas mark dike går, kunna åläggas en sådan skyldighet. Jag har delat dessa betänkligheter och länge tvekat, huruvida tvångsrätten borde utsträckas längre än i de utländska lagarne, nemligen att icke stadga skyldighet för någon annan än den, som ville dika, att i kostnaden derfor deltaga; men om man öfvergifver denna grund och vill ålägga någon annan att deltaga i dikningen än den, som påfordrar densamma, synes mig inga principiela skäl kunna anföras mot att ålägga *alla*, som hafva nytta af ett dike att i kostnaden derfor taga del. Det kan nemligen väl hända, att äfven den, genom hvars mark dike skall gå, icke har omedelbar nytta af diket för denna mark, om den t. ex. består af skog eller ouppodlad utmark, och det

måste då vara för honom mera betungande att ensam få bekosta detta dike än om kostnaden fördelades på alla, som kunna hafva vida större omedelbar nytta deraf. Dessutom blir det med den föreskrift, att endast den, som ligger nedanför, är skyldig att deltaga i kostnaden, beroende på en ren tillfällighet, huru många, som komma att deraf drabbas. Om det är flere jordegare, hvilkas egor stöta till hvarandra, och den, som ligger öfverst, först fordrar dike, måste alla, som ligga nedanför, deltaga deri. Men om någon af de mellanliggande begär dike, slippa alla, som ligga ofvanför honom. På samma sätt om den jord, genom hvilken dike skall dragas, befinnes i en endas hand kan den, som begär dikning, påräkna ganska väsentligt bidrag, men om, innan han hinner göra saken anhängig, jorden delas mellan flere egare, blir det endast en del af denna mark, som kommer att bidraga till kostnaden. Sådant synes mig icke vara lämpligt. Det måste väl vara riktigt, då man icke kan säga att principiela skäl hindra, att på en gång planmessigt ordna ett företag, så att det är oberoende af dylika tillfälligheter.

Ännu en meningsskiljaktighet i afseende på denna paragraf har af en reservant blifvit framstald, gående ut på att, lika med hvad lagberedningen föreslagit, konsekvent tillämpa samma grundsats, som är uttalad i 1824 och 1841 års författningar, att den, som icke vill vara med om företaget, har rätt att slippa det mot det att han afsäger sig den bätnad, som hans mark af företaget kunnat vinna, och således afstår så mycket att hvad han har kvar blir värdt lika mycket i förbättradt tillstånd, som det under det vattensjuka tillståndet var. Kongl. Maj:t har deremot i likhet med de båda komitéer, som varit tillsatta för denna fråga, samt i öfverensstämmelse med Riksdagens eget förslag år 1875 ansett, att en sådan afsägelserätt i fråga om vanlig dikning icke borde ega rum, utan att korrektivet mot missbruk af dikningsvitsordet i stället borde sökas deri, att ingen skulle kunna åläggas att deltaga i ett dike till större del än som svarade mot den nytta, han deraf hade. Jag vill gerna medgifva, att i teoretiskt afseende lagberedningens förslag är mera konsekvent, kanske äfven bättre, och anledningen till den af Kongl. Maj:t vidtagna ändringen är hufvudsakligen att söka i praktiska skäl, bland andra, att det skulle kunna uppstå så många och så små parceller, om afsägelserätten skulle komma i fråga vid vanlig dikning, att svårighet, för att icke säga omöjlighet, kunde uppstå att fördela en så liten afträdd lott på en mängd hemmansegare, som skulle få motsvarande tillökning, hvar och en hvad på honom belöpte. Lagberedningen har också yttrat sig med följande ordalag: »Efter Beredningens åsigt kan med full visshet förutsägas, att nästan ingen jordegare — och aldraminst den mindre — skall vilja underkasta sig obehaget att mista en del af sin redan odlade jord i andra fall än då kostnaden står i missförhållande till jordförbättringen och följaktligen afsägelserättens utöfning måste anses fullt befogad.»

Ett sådant missförhållande kan icke uppstå enligt Kongl. Maj:ts förslag, när der just är sagdt, att ingen kan drabbas af större kostnad än som svarar mot den nytta, honom beredes, och således bör efter lagberedningens egen åsigt afsägelse aldrig komma i fråga. Vid

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

sådant förhållande synes icke synnerligen stort värde vara att sätta på dess införande i denna del af lagen.

Dessutom har framställt åtskilliga farhågor för att synnerligen vådliga följder skulle uppstå af en så beskaffad tvångsrätt, som den föreslagna, i synnerhet om den icke vore förenad med afsägelserätt. Jag tror för min del att dessa farhågor äro öfverdrifna. Kostnaden för ett vanligt afloppsdike, om den fördelas på alla, kan i allmänhet icke blifva synnerligen stor och i synnerhet blir den för den mindre jordegaren mindre betungande derigenom, att det står honom öppet att dika sjelf, om han icke vill lösa sig från skyldigheten med penningar. Det kan emellertid hända att en jordegare är så utfattig, att han icke kan fullgöra detta, men sådant kan ju hända med alla andra onera, som åligger jorden. Han kan komma att få betala lika mycket till en ny kyrka, ett skolhus eller en bro, som blifvit bortförd af vattenflöde eller dylikt, och sådana kostnader komma aldrig att återgäldas honom genom någon direkt ekonomisk nytta, hvilket deremot är fallet med det arbete, han nedlägger på ett afloppsdike. Så vidt jag kunnat finna, hafva icke heller dessa farhågor delats af de praktiske män, som frågan närmast öfvervägt. Dels komitéerna och dels lagberedningen hafva inhemtat upplysningar om äsigtarna i frågan från landstingen och hushållningssällskapen, med flera, och de hafva i allmänhet icke ryggat tillbaka för en sådan tvångsrätt, hvaremot ropen varit ganska högljudda om att en gång få en lagstiftning, som mera systematiskt och fullständigt ordnade dikningsförhållandena än den nuvarande.

På grund häraf tillåter jag mig anhålla, att Kammaren behagade, med afslag å Utskottets förslag, å paragrafen gifva den lydelse Kongl. Maj:ts proposition innehåller.

Herr von Möller: Den förevarande frågan har under mer än ett decennium blifvit behandlad. Först har den bearbetats af två komitéer, sedermera pröfvats af landets juridiska och administrativa myndigheter, vidare varit understäld landstingen och hushållningssällskapen, och slutligen hafva äfven enskilda personer afgifvit yttranden deröfver. Man eger således rätt att fordra att det föreliggande förslaget bör komma fullkomligheten så nära, som något meniskt företag kan. Så synes också vara förhållandet, då sjelfva Lag-Utskottet, som ganska strängt nagelfar med lagförslag, icke funnit anmärkningar att framställa vid flere än två paragrafer; detta förslag utmärker sig särdeles derigenom, att i det framträder en ny rättsäsi. Hittills har i fråga om dikning blott ett servitut hvilat på den nedanför liggande marken, i det egaren deraf haft skyldighet att upplåta mark och äfven, såsom den siste talaren yttrat, i vissa fall deltaga i sjelfva dikningen. Nu föreligger förslag derom, att äfven den ofvanför liggande markens egare skall vara skyldig deltaga i dikning. Förslaget kan således sägas innefatta föreskrift om dikningsskyldighet, såväl *nedåt* som *uppåt*. Jag måste tillstå, att, när jag först läste denna paragraf, jag icke fann, att den tydligt föreskref en sådan skyldighet för den ofvan liggande. Då man läser 2:dra paragrafen, heter det: »Finnes dike, som någon för sin jord upptaga vill, blifva till nytta jemväl för annans jord, och åsämjas de ej om dikningen»; etc. Jag har trott, att, när egaren till nedanför

liggande mark vill dika, så frågar han icke någon till råds, ty han är fullt berättigad att på sin mark anlägga dike, när han vill. Hyser han vänskap för sin granne, så uppmanar han honom att, om han finner för sig nyttigt, gemensamt deltaga i dikningen, men åsämjas de icke, då har den vitsord som dike äskar, och hvar och en, som för sin jord har nytta af diket, är skyldig att deltaga i kostnaden. Det sålunda föreslagna stadgandet har väckt betänkligheter hos åtskilliga. Man har likasom velat se häri en föreskrift, som jag finner, om icke obehörig dock obehöflig. Jag tror, att man aldrig någonsin skall behöfva frukta, att den nedanför liggande skall vilja tvinga en ofvanför liggande att deltaga i dikning. Jag har varit åkerbrukare i snart 50 år, men kan icke tänka mig att jag i något fall skulle kunnat råka i tvist om dikning med egare till ofvanför liggande mark. En landtbrukare i södra Sverige åtminstone kan aldrig tänka sig något sådant. Men Lag-Utskottet tyckes hafva gått litet längre i uppfattningen af denna skyldighet. Utskottet säger nemligen: »Vidare och då på jords bördighet det skick, hvori den omgifvande jorden befinner sig, i betydlig mån inverkar, samt det för den nedan liggande alltid måste innebära en fördel, att vattnet från den ofvan liggandes jord nedkommer å hans egor i regleradt lopp; skulle det i Utskottets tanke för den nedan liggande innebära en oberättigad lättnad att obetingadt fritagas från hvarje deltagande i torrläggning af ofvan liggande jord»; men tänker jag mig, att jag har en granne ofvanför från hvars mark vatten strömmar ned, då sorterar icke denna mark under stadgandena om dikning, utan under bestämmelserna i kap. 2 om vattenafledning från kärr, mosse eller annan dylik vattendränkta mark.

Jag kan icke heller anse att reservanternes förslag är bättre. Det Kongl. förslaget har obetingadt stora fördelar och jag anser därför, att vi icke här böra sysselsätta oss med, att en hvar söka gifva åt paragrafen den tolkning, som man är belåten med, utan att vi böra sluta oss till Kongl. Maj:ts förslag. Om nu denna paragraf kullkastas, få vi måhända vänta flere decennier, innan vi få någon lag i ämnet. Jag anser alltså att vi gerna kunna antaga Kongl. Maj:ts proposition och jag anhåller därför att Kammaren, med afslag Utskottets förslag, måtte lemna bifall till den Kongl. propositionen.

Herr Evers: Då föreliggande ärende är af synnerligen stor vikt icke allenast för jordbruket i sin helhet utan äfven för jordbrukarne, anhåller jag, som tillhör dessa senare, att vid behandlingen af den nu föredragna paragrafen, som egentligen innefattar hufvudbestämmelsen i hela lagförslaget, få yttra några ord.

Under den långa tid jag varit jordbrukare, har jag vid många tillfällen kommit till den insigt, att nuvarande lagbestämmelserna angående dikning äro långt ifrån nöjaktiga utan lemna mycket öfrigt att önska, och det var därför med verklig glädje, som jag i likhet med många andra mottog underrättelsen, att Riksdagen tillätit, att, innan vattenrätten i dess helhet kom under pröfning, ett förslag till lag angående dikning och annan vattenafledning blefve behandladt. Vid jämförelse mellan nu gällande lags bestämmelser och det föreliggande förslaget visar det sig, att detta i ganska väsentliga delar skiljer sig

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

från gällande bestämmelser om dikning, hvilka egentligen bestå deri, på sätt redan blifvit nämnt, att den, genom hvars mark ett aflopps-dike går, har skyldighet att till visst angifvet djup dika undan från ofvanför liggande mark.

Enligt Kongl. Maj:ts proposition skulle denna bestämmelse blifva upphäfd och skyldigheten att deltaga i dikningskostnad fördelas på en hvar i den mån han för sin jord har nytta af dikningen. Såväl det Kongl. förslaget, som det af Lag-Utskottet framlagda och det af Herr Revisionssekreteraren Annerstedt inom lagberedningen uppgjorda, till hvilket senare flere reservanter anslutit sig, vidhålla denna princip och oaktadt de tre förslagen vid tillämpningen deraf skilja sig från hvarandra, äro de dock eniga derutinnan, att nuvarande lags bestämmelser böra upphävas, hvilket gifver mig anledning hoppas, att denna för vårt jordbruk så viktiga fråga måtte nå en nöjaktig lösning. Jag omnämnde Revisionssekreteraren Annerstedts förslag på den grund, att flere reservanter anslutit sig dertill, och under sådana förhållanden föreligga tre förslag att taga i betraktande. Skilnaden mellan dessa är, så vidt jag kan förstå, den, att, då Kongl. Maj:ts förslag och äfven Utskottets fastställa, att alla, d. v. s. icke allenast de, genom hvilkas mark dike går, utan äfven egarne till den ofvanför liggande marken och de, som hafva mark på sidan om diket fastän deras jord icke beröres af diket, skola deltaga i dikningskostnaden, så stadgar deremot det af Revisionssekreteraren Annerstedt framlagda förslag, att endast de, genom hvilkas mark dike går, skola jemte egarne till den ofvanför liggande marken deltaga i kostnaden för dikning, men att deremot den, hvars mark ligger på sidan om diket, icke skall deltaga i *kostnaden* för diket utan endast hafva skyldighet att deltaga i diket *underhåll*, derest han till detta vill afleda vatten från sin mark, för så vidt icke diket för hans skull behöfver fördjupas, då han jemväl i anläggningkostnaden finge deltaga.

Hvad Kongl. Maj:ts förslag vidkommer, kan jag icke neka till att med fästadt afseende å den lättnad, som hittills varit rådande för den, hvars mark varit belägen ofvanföre, denne enligt Kongl. Maj:ts förslag får en större tunga än förut; detta har också Lag-Utskottet beaktat och därför föreslagit, att denna kostnad skulle kunna jemkas derigenom att den, som har sin jord på sidan om diket, borde få vidkännas större tunga än hvad han enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle få. I hufvudgrunderna gillar jag Kongl. Maj:ts förslag, alldenstund, enligt mitt förmenande, dess principer äro de rätta, men Lag-Utskottet har framkommit med en så väsentlig förändring, att, då enligt det Kongl. förslaget den, som har sin jord på sidan om diket, endast skulle deltaga i kostnaden från den punkt, der hans dike möter afloppsdiket, så skulle, enligt Utskottets förslag, hans dikningsskyldighet utsträckas ända derhän, att han skulle få deltaga i kostnaden för diket jemväl ofvanför den punkt, jag nyss nämnde. Detta har Utskottet gjort af det skäl, jag redan antydt, nemligen att Utskottet ansåg att tungan för den ofvanför liggande jorden skulle enligt det Kongl. förslaget blifva väl stor; men då jag anser hvad Utskottet sålunda föreslagit icke vara förenligt med billighet och rättvisa, utan endast ett försök att bota ett ondt med ett annat, så har jag i valet emellan det Kongl. förslaget

och Utskottets anslutit mig till det förra. Här har visserligen af Hans Excellens Herr Statsministern blifvit anförda några betänkligheter vid inrymmandet af den afsägelse rätt, som enligt lagberedningens förslag skulle vara tillåten jemväl för dikning, men oakadt jag till fullo delar flera af dessa betänkligheter, och då det icke kan nekas, att Kongl. Maj:ts förslag är ganska djupt ingripande i den enskildes rätt, tänker jag mig att detta konsekvent genomfördt skulle kunna leda derhän, att någon, som af synenämnden blefve ålagd att deltaga i kostnaden för ett dike, af hvilket hans jord i en framtid skulle få bättnad, kanske för tillfället möjligen icke skulle kunna med penningar gälda sin andel i kostnaden, och därför önskar jag, för den händelse att någon förenar sig med mig derom, att ett stadgande om en sådan afsägelse rätt som af lagberedningen blifvit föreslagen äfven vid dikning intoges i denna paragraf, fastän jag hoppas och antager, att det icke ofta skall behöfva tillämpas. Mot detta kan med skäl anföras, att det lätt kunde hända, att personer, hvilka vore i tillfälle att med penningar deltaga i dikningskostnaden, skulle vilja begagna sig af afsägelse rätten och i stället lemna jord. Något sådant är ju ganska möjligt; men på de skäl, som af lagberedningen i detta hänseende blifvit anförda i dess motiv, och med hvilkas uppläsande jag nu ej vill upptaga tiden, tror jag att det icke är så farligt med den fruktan man häri kunde hysa.

På de af mig anförda skäl anhåller jag derföre om afslag å Utskottets förslag till förevarande paragraf och bifall till Kongl. Maj:ts förslag i motsvarande paragraf med det af lagberedningen gjorda tillägg angående afsägelse rätt. Men då åtskilliga redaktionsförändringar i öfrigt blefve nödvändiga, får jag för närvarande anhålla om återremiss.

Herr Ribbing, Sigurd: Af det Högsta Domstolens protokoll med yttranden öfver förslaget till lag om dikning, som åtföljde Kongl. Maj:ts proposition, visar det sig, att flere af Högsta Domstolens ledamöter ansågo, att hela förslaget, sådant det af Nya Lagberedningen afgifvits, alltför mycket utginge från synpunkten af allmän nytta eller, såsom det heter, från ekonomisk synpunkt, och alltför litet toge hänsyn till de stränga rättsbestämmelser, som alltid vid en lagstiftning borde tagas till rättesnöre. Så vidt jag kan finna och efter mitt omdöme hafva anledningarne till dessa anmärkingar i förslaget, sådant det i Kongl. Maj:ts nådiga proposition föreligger, i allmänhet blifvit undanröjda. Deremot i afseende å § 2 af lagen synes anledningen ännu kvarstå till *den* anmärkning, nemligen att för litet afseende blifvit fastadt vid hvad en sträng rättvisa, i detta ords inskränktare juridiska mening, kräfver; och ännu mer gäller utan tvifvel detta om 2:dra paragrafen, redigerad så, som den af Lag-Utskottet föreslagits.

Herr Statsministern har redan redogjort för den skilnad, som förefinnes mellan Kongl. Maj:ts och Lag-Utskottets förslag till § 2, således för skilnaden i *omfattningen af deras skyldigheter*, hvilka skola deltaga i en dikning, enligt det ena och det andra af de båda förslagen. Må det tillätas mig att med ett exempel åskådliggöra denna skilnad i omfattningen af skyldigheter enligt nämnda båda förslag, och detta närmast med hänsyn till eller såsom skyldigheter för dem, hvilka

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

enligt nu gällande lag äro till deltagande förpligtade, nemligen de med sin mark nedanför den dikande liggande. Skilnaden är, såsom ordalagen i förslagen angifva, att den, som icke fordrat dike, skall deltaga i mån af den nytta, hans jord genom diket beredes, antingen — enligt Kongl. Maj:t — »i dikningen», eller — enligt Utskottet — »i hela dikesanläggningen». För att nu med ett exempel tydliggöra denna skilnad, tillåter jag mig antaga, att en jordegare beslutar att på sin mark göra ett dike, hvilket, innan det kommer till nödigt affall, måste föras genom två andra jordegares mark, samt att nyttan af diket i afseende å markens förbättring är för hvardera af dessa jordegare densamma. Enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle då den, som beslutat dikningen, ensam bekosta densamma genom sin mark, till hälften genom den dernäst liggandes och till tredjedelen genom den tredjes mark. Den andre jordegaren skulle deltaga till hälften i dikningen öfver sitt område och till tredjedelen öfver den nederst liggandes mark, och den tredje skulle deltaga endast med en tredjedel af dikningskostnaden å sin mark, alltså med en niondedel af kostnaderna för hela dikningen. Enligt Utskottets förslag skulle deremot den sistnämnde deltaga med en tredjedel i hela dikesanläggningens kostnad, och likaså hvardera af de två andra. Om dikningen kostat t. ex. 300 kronor, skulle alltså den nederst belägne jordegaren deltaga med 33¹/₃ kronor enligt Kongl. Maj:ts förslag, men med 100 kronor enligt Utskottets. Att skilnaden är stor, är lätt att finna, och den växer, genom ju flere jordegares mark diket skall ledas. Nu frågas: *hvarför* skall den, som ligger nedanför, deltaga i dikningen af den ofvanom belägna jorden? Herr Statsministern har upptagit de skäl, Utskottet härför anført. Jag tillåter mig att till hvad han sagt lägga ett par anmärkningar mot Utskottets motivering.

Utskottet anför såsom skäl för dess från Kongl. Maj:ts afvikande förslag, att den ofvan liggande skulle, om vid ett laga skifte afseende icke fästats å skilnaden mellan hans ofvanför belägna och en annans nedanför liggande mark i afseende å lätthet i utförande af dikning, komma att »öfver höfvan» betungas, om Kongl. Maj:ts förslag antages. Jag ber att härvid till en början få anmärka, att, om den dikande för att torrlägga sin jord *icke* finner tillräckligt skäl att upptaga ett dike med de kostnader, detta, om Kongl. Maj:ts förslag vore lag, skulle medföra, så låter han helt enkelt bli att dika; ingen tvingar honom. Men jag anmärker vidare, att *om*, såsom Utskottet anser, den ofvan liggande, under nyss anförda förutsättning, kommer att, om eller när han ville dika, »öfver höfvan» betungas enligt Kongl. Maj:ts förslag och detta så till vida skulle medföra en obillighet, så frågas: hvem är det, som enligt Utskottets förslag i stället får betala *mera* och sålunda godtgöra den, som annars skulle blifva lidande? Jo, den eller de nedanför liggande, hvilka derföre skola deltaga i hela dikningsföretaget. Men hvarför skola då *de* betala detta *mera*? Derför att vederbörande vid laga skifte hafva skiftat så eller så, utan att fästa afseende på att den ofvan liggande får kosta på dikning *mera* än den nedanför liggande och derföre att egaren af den ofvanför belägna jorden har funnit sig uti laga skiftet utan att klaga deröfver. Således: om en olägenhet uppkommit för den öfverst liggande, skall detta denne godtgöras

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

af en alldeles oskyldig person, nemligen den eller de nedanför liggande. Låt vara att landtmätaren för syndat sig vid uppskattningen af jorden och jordegaren dervid ej sett upp, skall därför en tredje person betala för att jordegaren må erhålla skadeersättning? Detta synes mig omöjligt att försvara, om man vill vara rättvis. Utskottets andra skäl till sitt ändringsförslag är det, att det för den nedanför liggande jorden alltid måste innebära en fördel, att vattnet från den ofvan liggande nedkommer å densamma »i (genom diket) regleradt lopp», och att det därför för den nedan liggande skulle innebära en oberättigad lättnad att fritagas från deltagandet i diket, äfven till den del deraf, som omedelbart afser torrläggning af den ofvanför liggande jorden. Härom har Herr Statsministern redan yttrat sig och jag anhåller endast att få tillägga, att denna af Utskottet omförmälda nytta är i de flesta fall så inskränkt och till sitt värde så oberäknelig, att något afseende icke torde böra eller vid tillämpningen kunna fästas å densamma.

Beträffande vidden af de skyldigheter, som vid dikning skola åligga de nedanför liggande, anser jag dertill Kongl. Maj:ts förslag i 2 § hafva obetingadt företräde framför Utskottets. Men jag har i min reservation vidare yttrat, att jag *icke* kunnat förena min öfvertygelse med Kongl. Maj:ts förslag i 2 § i den *andra* frågan: om *vilka de jordegare skola vara*, som böra åläggas tvångsskyldighet att i ett dikningsföretag deltaga. Jag har åhört Herr Statsministerns framställning i detta afseende, men anhåller att få anföra hvad som ändock hindrar mig att med min röst instämma i hans åsigt i detta fall. För en rätt uppfattning af frågan, om hvilka som böra anses skyldiga att deltaga i kostnaden vid ett dikningsföretag och — hvad här egentligen är i fråga — huruvida detta skall åligga andre eller flere än den eller de, genom hvilkas mark diket går, anser jag det vara af vikt att man först gör sig reda för, hvilken den strängt *rättsliga* följden för andra är deraf, att någon vill genom dikning torrlägga sin jord, d. v. s. för hvad som utgör det juridiska *vilkoret* för utförandet af en sådan berättigad åtgärd, eller med andra ord hvad det är för ett *servitut*, som uppstår för andra till följd deraf, att en vill för *sin* jords förbättring dika. Detta servitut består i att andra få underkasta sig de följder och möjliga olägenheter för sin jord, som utgöra vilkor för att diket skall nå affall, tillräckligt för vattnets afförande. Men sådana följder eller olägenheter kunna icke träffa annan än den, hvilkens mark ligger nedanför den dikandes, genom hvilken diket för nyss nämnda ändamål behöfver fortsättas, ty man leder icke vatten, för affalls vinnande, uppåt eller åt sidan, utan nedåt. Med någon annan än egare till sådan mark träder den dikande, i och för dikningsföretagets utförande, ej i något *rättsförhållande*. Servitutet består, med andra ord, deri, att en jordegare måste finna sig uti, att ett dike drages öfver hans mark af den, som vill dika, och att det dervid drages den väg, som behöfves, för att det skall få sitt rätta affall i vägen *nedåt*. Detta är den stränga juridiska sidan af saken och dervid hafva de flesta utländska lagstiftningar stannat, allenast med undantag, beroende af offentlig myndighets, på pröfning för hvarje särskildt fall, grundade beslut vid särskild beskaffenhet och verkan vid vissa dikningsföretag. Nu har vårt lands rättsutveckling, såsom bekant är, utöfver ett sådant stadgande af ser-

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

vitut för nedanföre liggande, tillagt denne nedanförliggande skyldigheten att dika undan å sin mark; och enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle denna skyldighet, utöfver servitutet, i någon mån lindras, enär de nedanförliggande allenast skulle i dikningen *deltaga*, och detta i förhållande till den nytta, de deraf hade, i jämförelse med den, som begärde dikning. Deremot är det för vår rättsutveckling alldeles främmande, att de som ligger på sidan eller ofvanför, för hvilka dikningen alltså *icke* medför något servitut, ändå skola, med afseende på möjlig nytta, *deltaga* i kostnaderna för diket. Detta är deremot hvad Kongl. Maj:t föreslagit.

Hvad jag för min del, vid bedömandet af detta Kongl. Maj:ts förslag och vid dettas jämförande med bestående lag, anser ega en väsentlig vikt och betydelse är, att om ock, såsom nyss nämndt, den svenska lagen i sin historiska utveckling i afseende på de för andra personer härflytande skyldigheter deraf, att en jordegare vill dika, gått utöfver den strängt juridiska rätten, hvars fordran i afseende på nyss omförmälda skyldigheter inskränker sig till den af endast servitutet, vår hittills gällande lag dock aldrig ålagt sådana skyldigheter, annorlunda än såsom med servitutet sammanbundna och fästade vid den strängt juridiska fordran eller skyldigheten att tåla dikes dragande öfver en mark, eller, med andra ord, ej ålagt ifrågasvarande skyldigheter åt andra, än de, som få servitutet sig pålagdt. Lösas nu, enligt Kongl. Maj:ts förslag, meranämnde skyldigheter att *deltaga* i ett dikningsföretag från sitt samband med servitutet, eller utsträckas de äfven till dem, som *icke* hafva sig detta ålagdt, så få dessa betydelsen af skyldigheter till positiva prestationer, ej till följd af aftal och frivilligt åtagande, utan såsom tvångsforpligtelser af lagen föreskrifna, till *ekonomisk* fördel närmast för en annan; derjemte visserligen med åberopande af fördel tillika för den forpligtade själf och för hans jords förbättring, men detta blott såsom en *möjlig* nytta för honom, under förutsättning att han vill hafva sin jord odlad och har råd dertill. Jag erkänner, såsom sagdt, gerna, att redan att ålägga skyldighet för den, genom hvilkens mark diket går, att *deltaga* i diket, är att gå utöfver den strängt rättsliga ståndpunkten in på konsideration af fördel, en till lag upphöjd billighet emellan grannar. Men detta *är* nu upphöjdt till befintlig lag, det har ingått i svenska folkets rättsmedvetande och redan deri synes mig ligga ett skäl till att det må få stå kvar såsom lag, helst i den mildrade form, hvori denna skyldighet i Kongl. Maj:ts förslag framträder, nemligen såsom skyldighet att *deltaga* i dike, som skall fortsättas in på annans mark. Dertill kommer, att *den* nytta de nedanförliggande, genom hvilkas mark diket drages, få, är en *verklig* — ej blott en *möjlig* — samt att denna nytta *följer* med och af själfva det dem åliggande *servitutet* och sålunda åtminstone visar tillbaka på och står i oskiljaktigt samband med *rättsförhållandet*. De med sin mark nedanförliggande må vilja dikningen eller icke: i och med detsamma den utföres, torrläggas deras mark och de få deraf nytta, låt vara en opåräknad eller icke begärd, men den finnes likväl faktisk. Nu frågas: är det skäl att utöfver detta genom historisk rättsutveckling till vana och öfvertygelse såsom rättmätigt öfvergångna besvär utsträcka skyldigheten att *deltaga* i dikningen äfven till andra och på ett sätt, som

åtminstone vid första tillämpningen utan tvifvel skulle af menige man mötas med stor förvåning? Låt oss t. ex. tänka oss, att en person, min granne nedanför min mark, kommer till mig en vacker dag och säger: »jag har beslutit att gräfvä ett dike på min mark och till *dess* förbättring; din mark ligger ofvanför; var god och deltag i kostnaden». Jag svarar: »jag har icke tänkt att för min del anlägga något dike; sköt ni edra odlingsföretag bäst ni vill». »Nej», invänder han, »det är *möjligt* att ni *kan* komma att hafva fördel af det dike, jag ämnar gräfvä; var god och deltag, lagen är klar». Nog skulle en sådan framställning, att jag skall vara *tvungen* att hjälpa grannen med *hans* odlingsföretag väcka icke så liten förvåning och anses såsom så närgången af grannen, att den andre knappast, att börja med, skulle förstå att framställningen vore allvarsamt menad.

Man har till försvar för den föreslagna utsträckningen af skyldigheten till deltagande i dikningen äfven till dem, hvilkas samverkan för dikets ändamålsenliga utförande *icke* är af nöden, jemfört stadgandet om denna utsträckning med de kraftåtgärder, som äro i skiftesstadgan medgifna och föreskrifna. Men det har af ledamöter i Högsta Domstolen blifvit påpekadt, att dessa stadganden afse att fullkomligt frigöra den enskilda eganderätten från hvarje hindrande beroende af en granne, — äfven från *det* hinder, som efter storskiftet stod kvar, eller att ega sina jordegor kastade hit och dit bland grannarnes. Här åter eger något sådant icke rum; det föreslagna stadgandet medför tvärtom ett hinder och en inskränkning i den fria nyttjanderätten. — Icke heller finnes för ifrågavarande stadgande en analogi med hvad som är föreslaget beträffande sänkning eller uttappning af sjö, utvidgning af elf m. m., enär dertill fordras beslut af egarne till mer än halfva jorden, men här en enda jordegare eger vitsord. — Det har, vidare, uti lagberedningens motiv och annorstädes anmärkts, att en mark, som har en sluttning åt ett håll och behöfver vattenafledning, bildar en naturlig komplex eller samfällighet, samt att en sådan då äfven borde bildas och ega rum i afseende å dikningen. Låt vara, att en naturlig samfällighet kan sägas förefinnas i afseende å sluttningen eller behöfvet af vattenafledning: det är dock icke detsamma som en juridisk samfällighet och ej heller tillräcklig anledning att framtinga en sådan. Derpå hafva vi ett exempel just i laga skiftet, der i trots af den »naturliga» samfälligheten af en bys egor, en endas vitsord är nog för att *upphäfvä* densamma såsom legal. Utom dess må man, hvad beträffar laga skifte, väl erkänna, hvad ock inom Högsta Domstolen blifvit anmärkt, nemligen att förordningen om laga skifte, om ock berättigad på grund deraf, att den afser att fullt frigöra hvar och ens disposition öfver sin jord, likväl står så nära, att utöfver gränsen af den stränga rättvisan ingripa i den enskilda eganderätten, att den är mera att observera än att taga till exempel och föredöme vid annan lagstiftning i samma afseende. — Det har, ytterligare, blifvit anmärkt till förmån för stadgande af skyldigheten för ofvanför och bredvid ligande att deltaga i dikningen, att dikningen dessförutan skulle försenas och försämmas, emedan en jordegare skulle draga sig för att göra ett fullt godt och tillräckligt dike, af fruktan, att då icke blott han, utan äfven grannar ofvanför skulle hafva fördel efteråt, hvilka nu hölle sig

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

undan från att hjälpa honom. Men är han så rädd för att andre skola hafva fördel af hans dike, att han *derför* gör diket *sämre* för sig sjelf, så kan jag ej se annat, än att han *må* göra det; troligt förefaller dock mig, att hvar och en med sina odlingsföretag i de flesta fall skall se till att de inrättas i främsta rummet för kulturen af hans egen jord, ej för att hindra kulturen af annans. — Väl låter det, äntligen, säga sig, att, om de ofvan och på sidan liggande förpligtas att deltaga i en nedanför liggandes dikningsföretag, sådant vore och hade sin anledning i en »anticipation» af den fördel och rätt, dessa ofvan och på sidan liggande skulle få af att inleda diken i det nedanför *deras* mark liggande, om eller när de ville odla *sin* jord. Men jag tror ej att det kan gå an att på en dylik s. k. anticipation grunda åläggandet för en person af en juridisk förpligtelse. Rättigheter och rätt äro alltför ömtåliga saker för att en förpligtelse skulle kunna åläggas en person såsom *verkelig*, hvilken förpligtelse är en följd af en sammans person *eventuella* rättighet, hvilken rättighet en *annan* än den berättigade »anticiperar» att den sistnämnde skall i framtiden vilja utöfva.

Alla nu af mig omnämnda skäl synas mig alltså antingen vara otillräckliga, eller ock rent af tala för en *inskränkning* i förpligtelsen att deltaga i dikning till dem, för hvilka dikets framförande blir ett servitut. Nu har väl blifvit anmärkt, och jag erkänner till fullo rättigheten af den anmärkningen, att den frånvaro af full nytta och det tvång, som den ofvanför eller på sidan liggande kan få vidkännas genom deltagandet i en dikning, dessa olägenheter kunna träffa jemväl den nedanför liggande, på så sätt nemligen, att denne t. ex. har en skogsmark, genom hvilken diket drages och hvilken han icke vill odla, men tvingas ändock att deltaga i dikningen. Jag medgifver härvid, att några fullt korrekta rättsgränser icke kunna gifvas, för utstakande af skyldigheter, så snart några positiva skola stadgas och man icke vill inskränka hela skyldigheten endast till att tala diket. Men det oaktadt fäster jag mig, såsom redan nämnt, vid, att det är *i följd af* servitutsskyldigheten, som egaren af den mark, genom hvilken diket drages, får en *verkelig* förbättring af denna, och att deri må kunna ligga ett skäl att, i öfverensstämmelse med den historiska utvecklingen af vår positiva rätt, stadga en något större skyldighet än blotta servitutet, men så lindrig som möjligt, för att icke gå för långt.

Jag har icke förbisett, att det, i synnerhet i lagberedningens framställning och äfven i öfrigt, har talats om den allmänna nytta för staten, som skulle uppkomma deraf, att jorden blefve så mycket som möjligt torrlagd och derigenom apterad för en högre kultur, samt att derför — och då för den ifrågavarande utsträckningen af skyldigheten att deltaga i dikning tillfyllestgörande grunder icke stå att erhålla inom privaträtten — just i nämnde statens nytta låge skälet till stadgande af samma skyldighet: såsom en allmän legal inskränkning i eganderätten till den svenska jorden.

Att inskränkningar af eganderätten till jorden både rätteligen kunna finnas och verkligen finnas i allmän lag stadgade, vill jag minst af alla förneka. Men detta är och bör endast så till vida vara förhållandet, som det kan visas, att inskränkningen är nödvändig, vare sig såsom ett vilkor för statens fortvarande och statsändamålets

förverkligande, eller för vinnande af oundgängliga medel dertill. Så är t. ex. egaren af ett hemman inskränkt i sin eganderätt så, att han icke må vanhäfa detsamma till den grad, att han icke kan utgöra skatten; så vidare derutiinnan, att han är skyldig att afstå jord till allmänna kommunikationsmedel, jernvägar, eller andra medel för den ekonomiska kulturen, — i intetdera fallet visserligen direkt för statens ändamål, men med hänsyn till oundgängliga vilkor för dess fortfarande existens, hvartill hvar och en är skyldig att bidraga och hvilket ingen eger rätt att motverka. Hit hör äfven inskränkningen i afseende å skogsafverkning: till följd af vilkoren för klimatets och kulturens bestånd och såsom ett medel för landets beboelighet. I alla sådana fall återvisar dock inskränkningen i eganderätten på en rättighet hos staten och för dess medlemmar, de senare såsom berättigade i staten, att vara till samt till vilkoren derföre. I nu ifrågakvarande fall deremot är det, fruktar jag, svårt att visa någon sådan anledning. Skilnaden är, att de lagar, hvilka jag anført såsom exempel, stadga en negativ och en allmän inskränkning, sätta en gräns för utöfvandet af den enskilda eganderätten och draga denna gräns blott så vidt, att icke staten eller de enskilde medelbart eller omedelbart må blifva lidande. Här åter är fråga om en positiv och tillika till en enskildhet utsträckt prestation af den ene, låt vara till ekonomisk fördel för den andre eller till båtнад för staten, d. v. s. fråga är om att föreskrifva, *huru* den enskilde i individuella fall skall gå till väga vid skötandet och odlingen af sin jord. Men att lägga en *sådan* princip till grund för lagstiftningen, det är att dervid gå ut från en social teori i afseende å staten och de enskilde statsmedlemmarnes rättsförhållande i staten, hvilken sociala teori för oss och vår historiska utveckling är främmande och som, i sina yttersta konsekvenser utdragen, leder till att *staten* är jordegaren och dess medborgare *sköta* jorden på det sätt, staten föreskrifver. Jag ber att till det nu sagda få lägga en enda anmärkning nemligen, att till och med den återopade allmänna nyttan synes mig tvifvelaktig. Det kan icke nekas, att deltagandet i ett dikningsföretag kan för en jordegare medföra ekonomisk ruin. Han har t. ex. så mycket skuld på sitt hemman, att han icke har råd att uppodla detsamma. Då invändes möjligen, att, är han så fattig, så är det bättre att han får gå ifrån jorden och att en annan, som har kapital, får öfvertaga den. Detta är å ena sidan ju »nyttigt»; men å den andra är icke mindre sant, att staten på sådant sätt får en ruinerad statsmedlem mera, och det är *icke* nyttigt.

Jag kan icke neka, att, om Kongl. Maj:ts förslag till formulering af denna § skulle vinna bifall, det synes mig, som om lagberedningens förslag om rätt till afsägelse från deltagande i dikningsföretag emot afstående af något stycke jord vore billigt och konsekvent, trots alla de praktiska svårigheter, som jag erkänner vara dermed förenade. Ty om en jordegare har rätt att besluta ett dike öfver sin mark och att fordra deltagande deri af grannen, men denne icke har råd att bidraga till kostnaderna, så är det ju en fördel för den sistnämnde, att han får köpa sig fri från ett ruinerande företag genom att afstå en bit af sin jord, i stället för att måhända tvingas att gå ifrån hela sin gård. Han köper sig från ett större ondt med ett mindre.

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

Jag vill icke längre upptaga Kammarens tid, men har velat anföra de skäl, som bestämt min ståndpunkt, och såsom Kammarens ledamöter torde finna, har jag vid min framställning icke gjort mig skyldig till sådant, hvarigenom jag skulle behöfva taga åt mig den påminnelse, som en föregående talare gjorde. Jag har icke yttrat mig om dikningens tekniska utförande, icke heller om dess nytta i och för sig, utan endast om den rättsliga sidan af saken, och derom kan möjligen äfven en icke jordbrukare skaffa sig någon åsigt och insigt.

På grund af hvad jag anført; anhåller jag vördsamt om proposition på bifall till den formulering af 2 §, som Revisionssekreteraren Annerstedt framställt och som blifvit af Justitieråden Vedberg, Olivecrona och Carleson godkänd, samt är i min reservation aftryckt.

Herr von Koch: Jag vill till en början nämna, att jag utan all betänklighet finner Kongl. Maj:ts förslag vara att föredraga framför Lag-Utskottets, om jag ock i afseende på det *förra* förslaget hyser samma betänklighet, som här nyss blifvit uttalad af Herr Evers. Jag har förr än nu haft tillfälle att yttra mig i frågan. Genom lagberedningens ordförande fick jag nemligen mig benäget meddeladt ett utkast till förslag till ifrågasvarande lag och afgaf deröfver skriftliga anmärkningar, som troligen förvaras bland lagberedningens handlingar. Emellertid finnes såväl i Kongl. Maj:ts förslag som till någon del äfven i lagberedningens åtskilligt, som strider mot de åsikter jag länge hyst och i den äldre lagberedningen förfäktat. Detta gäller i synnerhet frågan om ersättning till dem, som skola afstå jord vid rivande af s. k. större vattenverk, och dessutom en annan vigtig grundsats, hvartill jag skall komma längre fram. I afseende å den nu föredragna paragrafen skulle jag ovilkorligen helst hafva afslagit Kongl. Maj:ts förslag och tillstyrkt bifall till det af Nya lagberedningen framlagda förslaget, emedan detta senare egentligen innefattar det enda, som kan försona mig med den ifrågasatta tvångsrätten i det hela, eller rättighet till afsägelse för den, som icke vill begagna *en rättighet*; ty att tvinga någon att begagna en rättighet annat än för ett temligen påtagligt *statsintresse* är svårt att försona sig med. Om jag emellertid nu icke förenar mig med Herr Evers i det yrkande han sagt sig dock icke vilja framställa i annat fall, än att han inom Kammaren vinner något understöd, är det därför att jag under en lång lagstiftande verksamhet fått lära mig, att, då fråga är om ett lagförslag så vidlyftigt som detta med öfver 80 §§, hvaröfver hela luntor äro skrifna och otaliga särskilda utlatanden afgifna, man är nödgad tillgripa den utväg, jag många gånger använt, eller att läsa förslaget i sin helhet och vid derefter anstæld jämförelse se till, om det i det hela är så godt, att det — ehuru efter ens egen tanke ej det bästa som kan fås — dock är att föredraga framför gällande lag och torde kunna komma att föra lagstiftningen så mycket framåt, att derigenom ej blott öfvervinnes det *onda*, som ligger i *hvarje* lagförändring, än äfven erhålles något ändå större befintligt fel i gammal lag. Att jag nu således öfvergifver den med mig likatänkande ledamoten här i Kammaren och äfven sviker min egen till lagberedningen uttalade mening om det rätta, sker på nämnda grund och emedan jag under en visserligen icke så lång, men dock trettonårig direkt verk-

samhet i landtbruk funnit så många svårigheter och olägenheter vid tillämpningen af nu gällande dikningslag, att jag vid flera tillfällen, hellre än att stödja mig på densamma, afstått från den mig uppenbarligen tillkommande rättigheten att tvinga grannar till dikningsföretag, hvaraf *de* ej skulle haft *någon* nytta. Så t. ex. skulle jag förlidet år torrlägga en äng, som skildes från hafvet af en liten höjd och en grannes äng, på hvilken sistnämnda växte ett sorts gräs, s. k. sälltring, af utmärkt beskaffenhet, som är eget för de ängar, hvilka befuktas af hafsvatten. Den fördel han skulle vinna af företaget var följaktligen obetydlig mot den jag skulle ernå för min äng, som var fuktig men ej nåddes af hafsvattnet, och vid sådant förhållande kunde det ej falla mig in att, ehuru jag dertill egt fullt laglig rätt, tvinga honom att dika undan för mig, utan jag endast öfvertalade honom tillåta mig att sjelf få verkställa dikningen genom hans egor.

Vid betraktande af nu förevarande förslag har jag och kommit till det resultat, att det icke är möjligt att sammanbringa alla de olika åsikter, som i reservationer och annorstädes gjort sig gällande, och häfva det motstånd, som är att förvänta från andra håll, med mindre man förenar sig om Kongl. Maj:ts förslag, under förutsättning naturligtvis att man anser det vara bättre än det vi nu hafva; och för min del är jag beredd att göra det. Möjligt är emellertid att Kongl. Maj:ts förslag faller och, för sådan händelse, kan jag icke underlåta att, der de åsikter och grundsatser, jag inom Lagberedningen förfäktat och som vunnit bifall af forna tiders utmärktasta jurister, icke lyckats göra sig gällande, till protokollet anmäla min skiljaktiga mening och huru jag önskar, att den ena eller andra paragrafen *nu* eller i *framtiden* må vara redigerad. På denna grund yrkar jag i afseende å nu förevarande paragraf afslag å Utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts förslag och skall tillåta mig att härefter endast till protokollet göra fortsatta uttalanden i viktigare frågor, der jag anser annat stadgande vara bättre. I småsaker kommer jag att votera mot Utskottet och för det Kongl. förslaget, derest icke från ministerbanken förklaras, att sådana af Utskottet föreslagna förändringar accepteras; ty för t. ex. mindre redaktionsförändringar vill jag icke äfventyra att det hela faller.

Herr Widmark: Då jag inom Lag-Utskottet biträdt den mening, Utskottets förslag innehåller, anser jag det för en pligt att här angifva de grunder, på hvilka jag så gjort. Dervid vill jag först söka att göra klart, huru Kongl. Maj:ts nådiga förslag efter dess ordalydelse måste betraktas. Det innehåller i andra paragrafen den föreskrift, att hvar och en, som för sin jord af dike har nytta, är skyldig att i mån deraf taga del i dikningen med den inskränkning, att kostnaden för deltagandet icke är större än värdet af den nytta man har. Denna grundtanke är af Utskottet godkänd och bibehållen; men i det Kongl. förslaget är dikningsskyldigheten begränsad jemväl i 3 §, der det heter, att ingen må med dikningsskyldighet betungas utöfver hvad för torrläggning af hans egen jord till fyra fots djup erfordras. Då det icke för torrläggning af någon jord kan vara erforderligt, att det dikas ofvanför den-

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

samma, kan naturligtvis denna bestämmelse icke annorlunda tydas, än såsom en bestämd begränsning, att en jordegares dikningsskyldighet icke kan sträcka sig uppåt, utan endast nedåt. Denna föreskrift är, efter mitt förmenande, så tydlig, att det, med en sträng tolkning deraf, icke synes mig möjligt att, på sätt Herr Statsministern här nyss antydt, vid fördelningen af dikeskostnaden taga hänsyn jemväl till den nytta, som för nedanför liggande mark skulle uppstå derigenom, att marken ofvanför blefve förbättrad. Nu är sålunda, enligt Kongl. Maj:ts förslag, dikningsskyldigheten utsträckt endast nedåt. Vid tillämpningen af nämnda skyldighet i en egotrakt med sakta lutning kan emellertid inträffa, att en jordegares dikningsskyldighet sträcker sig genom flere andre jordegares områden. Följden blir att repartitionen eller fördelningen af kostnaden för dike måste blifva olika inom hvarje särskild egolott; ty alla de, som hafva behof af dike genom de nedersta egorna, äro den dikningsskyldige; och om man sedan tänker sig följa diket uppåt, går för hvarje jordegare bort en deltagare, och det blir lika många repartitioner af dikningsskyldigheten, som det är deltagare i företaget. Egaren af den öfversta jorden får i mån af sin nytta deltaga i dikningen inom alla områdena, under det att egaren af den nederst belägna jorden behöfver dika allenast inom sitt område. Om man, för att taga ett exempel, tänker sig att ett dike skall dragas fram genom sex jordegares sins emellan lika stora områden, och att alla desse skulle hafva lika stor nytta af företaget, skulle likväl förhållandet mellan kostnaden för egaren af den nederst och den öfverst liggande jorden ställa sig som $16\frac{2}{3}$ till 245. Detta, tror jag, blefve en alltför stor omgestaltning af hvad som nu gäller, då det, så att säga, är allmän regel, att den nedan liggande dikar undan. Det skulle helt och hållet vända om förhållandet för denne, så att hans gamla skyldighet endast lyftades ifrån honom för att läggas på den ofvanför belägna jorden. Här har blifvit yttradt, att det icke kunde komma i fråga att den nedanför liggande fordrade deltagande i dikningsföretag af den, hvars jord ligger ofvanför, och att mer än femtioårig erfarenhet i behandling af jordbruket aldrig sett exempel derpå. Men det är ju naturligt, då någon sådan rätt för nedanför liggande aldrig funnits. Skulle denne nu erhålla rätt att för dikning af sitt jordområde fordra hjälp af ofvanför liggande, komma påståenden i sådant hänseende nog fram.

Förr anförda stadgande i 3 § bestämmer således i första hand, att ingen har skyldighet att dika annat än nedåt, men det innebär äfven, att en jordegares dikningsskyldighet icke sträcker sig längre, än som erfordras för att från hans jord få fyra fots fall och på denna längd icke till större djup än som behöfs, för att uppnå samma resultat. Nyss nämnde jag, att det, för att tillämpa Kongl. Maj:ts förslag, behöfs en repartition af dikningsskyldigheten inom hvarje jordegares område; men af hvad jag sedan sagt framgår, att flera särskilda repartitioner måste ske för hvarje område, ty då hvars och ens dikningsskyldighet på nedanför liggande mark, såsom jag visat, är beroende af hans behof af diket, och detta åter bestämmes af markens lutningsförhållande, är ej sagdt, att ofvanför liggandes dikningsskyldighet slutar i gränsskilnaden mellan två områden, utan kanske inne på ett sådant, och då

måste kostnaden beräknas särskildt för den del af diket inom sagda jordområde, i upptagandet hvaraf den ofvanför liggande är skyldig att deltaga, och särskildt för den andra delen. Då för öfrigt icke blott en, utan flere ofvanför liggandes dikningsskyldighet kan upphöra på olika ställen inom samma egolott, inses lätt, huru mångfaldiga beräkningar kunna behöfva uppgöras. Ledde emellertid dessa beräkningar till en rättvis fördelning af dikeskostnaden, vore icke något att säga, om de i praktiken blefvo besvärliga; men det göra de icke. Det kommer, efter min uppfattning, att blifva alltför mycket tyngande för de ofvanför liggande på de öfriges bekostnad. Är det en stor jordvidd, som repartiserar, kan kostnaden för den nederst liggande jorden ställa sig än lägre, än i det af mig förut omnämnda förhållandet af $16\frac{2}{3}$ till 245; ja, den kan till och med försvinna till en nullitet. En så stor förändring i hvad som nu är kan jag icke med glädje mottaga. Med anledning häraf och för att åstadkomma en, enligt pluralitetens inom Utskottet mening, lämpligare fördelningsgrund, har Utskottet föreslagit, att skyldigheten att deltaga i en dikning skulle vara utsträckt till hela dikesföretaget, det vill säga, att diket skulle betraktas såsom ett helt och kostnaden för dess upptagande fördelas mellan alla, efter hvars och ens nytta, således en förändring i, men dock i hufvudsak ett bibehållande af hvad Kongl. Maj:t föreslagit. Skall då icke den fördel, naturen gifver den nedanför liggande, vid fördelning af kostnaden komma honom till godo? Skall han behöfva vidkännas lika stor kostnad som den, hvars jord ligger åt sidan eller högt upp och hvilka hafva naturliga olägenheter? Sådana frågor kunna väl framställas, och det kan synas, som om Utskottets pluralitet icke nödigt beaktat dessa omständigheter; men så är dock ingalunda förhållandet. Utskottet har låtit det naturliga goda läget komma jordegaren till godo, på sätt framgår af det utaf Utskottet föreslagna tillägget: »Ej må någon med större dikningskostnad betungas, än som skulle erfordras för torrläggning af hans egen jord till fyra fots djup.» Detta vill med andra ord säga, att jordegaren, till följd af sin skyldighet att inträda i ett slags bolag, med ändamål att upptaga ett dike genom, bland annat, hans mark, icke kan få vidkännas större kostnad, än om han sjelf dikat sin jord. Genom detta stadgande synes mig fullt afseende hafva blifvit fästadt på den naturliga förmånen af jordens goda läge.

Jag är på det lifligaste öfvertygad om rättigheten af den princip, på hvilken Utskottets förslag är bygd.

Jag kan icke fatta annat, än att detta förslag, tillämpadt, skulle blifva alldeles identiskt och lika med en sådan föreskrift, som den, att hvar och en jordegare är skyldig att utan hjälp dika så mycket, som fordras för att hans jord skall torrläggas: behöfves det, att diket för annans jord göres större, skall kostnaden därför drabba den, som detta behof har. Den föreskrift, som af Utskottet är föreslagen, måste nödvändigt leda till just det resultatet.

För att åskådliggöra det olämpliga i fördelningen af dikningsskyldigheten enligt Kongl. Maj:ts förslag har jag gjort profil- och sektionsritningar jemte en liten uträkning, som visar de komplicerade beräkningsgrunder, som, i fall Kongl. Maj:ts förslag skulle följas, blefve nödvändiga.

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

Det har blifvit anmärkt mot Utsottets förslag, att detsamma skulle onödigtvis utsträcka dikningsskyldigheten, så att man icke visste hvad det skulle taga för ända, och så att det skulle kunna bära ända upp åt fjellryggen, men det är väl tydligt af 2 §, att ett deltagande i ett dike icke skall sträcka sig längre än hvad nyttan kräfver. I ett dike, der lutningsförhållandena äro större, är det väl temligen likgiltigt om Utskottets eller Kongl. Maj:ts förslag blir antaget, men för diken, der marken sakta dosserar, skulle det kunna hända att det uppstode ett milslångt dike, utan att man vunne 4 fots fall.

Jag anser mig icke egentligen behöfva yttra något till försvar för det, hvori Utskottet öfverensstämmer med Kongl. Maj:t, men jag vill dock nämna något om den mycket omtalade tvångsrättigheten och derom att man skulle vara så försigtig att riktigt tillämpa den. Om man för att skydda sig för denna tillämpning tager den af Herr Ribbing citerade Annerstedtska reservationen, så lägger man i sjelfva verket ett större tvång på den nedanför liggande än enligt Kongl. Maj:ts förslag, ty enligt Annerstedts reservation är han skyldig att i enlighet med nyttan bekosta dikning inom sitt område tillsammans med ett fåtal andra intresserade, men enligt Kongl. Maj:ts förslag med alla, som af diket hafva nytta. Efter min tanke är det icke annat än att mildra tvångsrättigheten mot en och göra den dess större mot en annan. På grund af hvad jag nu anfört och med framläggande af de beräkningar, som jag gjort, yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Herr Jöns Pehrsson: Deri kan jag vara ense med chefen för regeringen, att i detta kapitel är denna § den viktigaste, som förekommer, men i afseende på hela lagen är den visserligen icke den viktigaste, emedan det i andra kapitel af Kongl. Maj:ts och Utskottets förslag finnes principer uttalade, som mycket mera ingripa i eganderätten än denna §. Nog är det sant, att man kanske får taga hvad som bjudes för att få någonting, då man har erfarenhet af 1875 års Riksdags skrifvelse med förslag till ny dikningslag och man känner att Högsta Domstolens anmärkningar gjorde att regeringen icke sanktionerade denna lag, ehuru man skall hafva mycket svårt att se någon så stor skiljaktighet mellan 1875 års förslag och det som nu är framlagdt utom i afseende å denna §. Nu har Lag-Utskottet genom ett annat moment, som Utskottet tillagt, sökt mildra de tvångsåtgärder, som detta lagförslag ovilkorligen skulle medföra och hvilka kanske för mången jordegare skulle blifva till hans ruin, emedan de ofvanför liggande skulle kunna påyrka sin rätt att få dikning emot de nedanför liggande, men så stor kostnad deraf skulle följa, att den nedanför liggande icke egde materiella resurser att utföra arbetet, huru gerna de än det önskade. Således innebär detta förslag ovilkorligen ett ingrepp i eganderätten, och man kan i viss mån säga att äfven om 1875 års skrifvelsförslag i dess 1 § gäller detsamma. Det står deruti, att man icke skulle behöfva dika längre än den egna fördelen fordrade, men efter Kongl. Maj:ts förslag gäller att man skall deltaga i hela dikningskostnaden. Den som något varit ute och rest har bland annat vid stambanan passerat en trakt af 8 till 10 mils längd. Om nu den skulle betraktas såsom odlingsbar jord och om — ehuru det ju är otydligt

hvad Utskottet i sitt förslag menar — hvar och en jordegare derstädes skulle tvingas att deltaga i en sådan afdikning, skulle det ovillkorligen ruinera många fattiga jordegare. Det minsta man skulle kunna fordra är att den, som icke vill och kan deltaga i ett sådant större dikningsföretag, skulle vara derifrån befriad med samma rätt, som man blir befriad i en annan § från att deltaga i vattenledning, och detta är väl det minsta, som Riksdagen åtminstone bör i sitt välförstådda intresse besluta, att de skola få afsägelse rätt, hvilka icke hafva vilja eller förmåga att deltaga i en sådan afdikning. Jag vet nästan icke hvad man skall yrka här, men jag skulle kunna yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag med tillägg dock på något ställe af en §, innehållande rätt till afsägelse för dem, som afhandlas i detta kapitel. Denna sak är efter min tanke så vigtig och maktpåliggande, att det skulle förväna mig mycket om de män, som suttit i Lag-Utskottet, och Kammarens öfriga ledamöter skulle kunna bifalla denna §, utan att någon bestämmelse om afsägelse rätt inflöte på något ställe. Jag skulle för min del tro att 1875 års förslag är mera lättfattligt och tydligt, men skilnaden är blott ringa, och då vi nu kommit till ett annat förslag, så skulle jag högeligen beklaga, om Riksdagen gillade den af Utskottet uttalade principen. Jag vill dock icke gerna acceptera de principer, som i ett annat kapitel äfven äro framställda, men derom längre fram. Jag förordar således paragrafen med den förbättring, att rätt till afsägelse måtte införas jemväl i detta kapitel.

Herr von Gegerfelt: De anmärkningar mot de af Utskottet föreslagna ändringar i Kongl. Maj:ts förslag, hvartill anledning förefinnes, hafva redan blifvit så fullständigt framställda, att jag, som reserverat mig mot detta ändringsförslag, har föga att tillägga. Blott några ord med anledning af den näst siste talarens yttrande. Han framhöll de tekniska svårigheter, som skola uppkomma för att kunna verkställa en fördelning af kostnaden enligt nämnda förslag. Det är vanskligt för den icke tekniskt bildade att inlåta sig derpå, men då jag tror mig inse, huru fördelningen skall gå till och vill förmoda, att teknici ännu bättre inse det, så fäster jag mig icke mycket dervid, helst jag har mig bekant, att lagberedningen med sakkunnige män samrådt i denna fråga. Det är i alla händelser bättre att få en svårare uträkning, som leder till ett rättvist resultat, än att få en lättare uträkning, som icke är rättvis. Det synes mig uppenbart att, då man utgår från den principen att det skall vara *nyttan*, som skall bestämma deltagandet i dikningen, det är alldeles ohållbart att ålägga en person att deltaga i kostnader för de delar af diket som ligga ofvanför det ställe, der vattnet från hans egor i diket inledes och hvaraf han således icke har någon nytta.

För öfrigt har det framhållits, att det skulle, särdeles med afseende å nu gällande bestämmelser, vara obilligt för de ofvan liggande att deltaga i de nedan liggandes dikning utan att få motsvarande hjälp af de senare. Det torde dock böra bemärkas, att nya lagens bestämmelser icke skola gälla i afseende å den dikning, som redan skett. Det är blott om den ofvanför liggande vill utvidga redan befintliga eller anlägga nya diken, som nya lagen varder tillämplig; och härigenom

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

beredes honom i de flesta fall en förmån som han ej förut åtnjutit. För öfrigt vill jag anmärka att, om Utskottets förslag skulle antagas och således kostnaden för hela dikningen i ett sammanhang fördelas, så skulle detta stå i strid med de principer, som för de större vattenafledningsföretagen i följande paragrafer äro följda. Det står i 15 §, att »Hvad i 2 § 2 mom. samt 3, 4, 5, 6, 7, 8 och 10 §§ är stadgad i fråga om dikning skall gälla i tillämpliga delar om vattenafledning». Nu förekommer, bland andra fall, i 14 § bestämdt uttalad den åsigt, att vid vattenafledning icke hela kostnaden skall ovilkorligen fördelas på alla, utan om någon särskild person haft särskild nytta af någon särskild del af arbetet, skall kostnaden därför åligga honom. Det är uttaladt icke blott i 14 § utan äfven i 26 §. Således skulle, genom antagande af Utskottets förändringsförslag, detta, såsom chefen för Justitie-departementet anmärkte, påfordra åtskilliga ändringar i det följande.

Jag vill nu något yttra mig om Herr Ribbings förslag att antaga Herr Annerstedts genom reservation inom Lagberedningen framlagda förslag. Om lagstiftningen kunde inskränka sin rätt till att göra vattenafledningen blott till en servitut, så att den nedanför liggande icke finge hindra vattnets aflopp, då vore frågan lätt, men det ligger i sakens natur att, med afseende å närgränsande egors förhållande till hvarandra, den enes rätt att förfoga öfver sin jord icke kan vara lagligen oberoende af en annans, så att, om någon måste vidtaga en förbättring af sin jord, som äfven medför nytta för en annan, denne andre icke skall kunna hålla sig tillbaka och njuta af arbetet utan att deltaga i kostnaden därför. Det är en rättsgrundsats, som åtminstone i vårt land gjort sig gällande och hvari ändring icke ifrågasatts. Frågan är således, huru långt staten har rättighet att ålägga den enskilde skyldigheter, som äro till gemensam nytta. Derom kunna meningarna vara delade, men icke derom att stadgade principer måste konsekvent följas, och den förtjensten har icke ifrågavarande förslag. Först och främst, så beror det helt och hållet på en tillfällighet, om ett dike går igenom den enes eller andres jord. Dikets hufvudsakliga gagn består deri, att det lemnar tillfälle att från omkringliggande egor ditleda vatten. Om obenägenhet att begagna en sådan förmån skulle utgöra giltigt skäl till befrielse från skyldighet att deltaga i dikningskostnaden, så synes en sådan befrielse böra tillerkännas jemväl den å hvars mark diket upptages, och ej den ene mera än den andre påtvingas en förmån, hvaraf han ej vill sig begagna. Dessutom torde få erinras att, enligt i fråga varande förslag, ovilkorliga skyldigheten att för viss jord, som obestridligen kan hemta nytta af dikningen, deltaga i kostnaden därför, skulle blifva beroende deraf, huruvida samma jord egdes af den ene eller den andre. Om den genom hvars mark diket framgår skulle ega blott en smal jordremsa utmed detsamma, blefve förhållandet i förevarande hänseende väsentligen olika, än om hans egogräns låge längre bort, och detta synes mig ingalunda rationellt.

Hvad nu angår afsägelse-rätten, så vill jag medgifva, att det har sina betänkligheter att ovilkorligen ålägga någon att deltaga i dikning utan att för hans berörda skyldighet stadga annan inskränkning, än att han ej må vidkännas större bidrag än som svarar mot den nytta

hans jord genom diket beredes. Om bidraget jemnt motsvarar nyttan blefve vinsten ingen. De olägenheter en sådan afsägelse komme att medföra, skulle säkerligen föranleda att rättigheten dertill sällan blefve begagnad, men denna rättighet kunde dock i ett eller annat fall utgöra ett medel att undvika de olägenheter, som på grund af särskilda förhållanden ett tvunget deltagande skulle medföra. I händelse afsägelserätten skulle inom Kammaren vinna sympatier, skall jag icke hafva något emot att biträda denna mening, men jag vill hemställa, att i så fall ifrågavarande paragraf måtte återförvisas. Herr Jöns Pehrsson har framställt klander emot att 1875 års förslag icke blef bifallet; han har haft svårt att fatta, hvarföre så icke skedde. Skälen för afslaget finnas tydligen och bestämdt uttalade i Kongl. Maj:ts derom aflåtna skrivelse och deras giltighet torde icke kunna förnekas.

Det nu föreliggande förslaget är för öfrigt hufvudsakligen grundadt på samma principer, men dessa hafva blifvit fullständigare och konsekventare utvecklade och tillämpade.

Herr Samzelius: På sätt en anteckning å detta betänkande utvisar, har jag icke inom Utskottet deltagit i den slutliga behandlingen af detta lagförslags 22 första paragrafer och jag är således icke på förhand bunden vid något visst beslut i föreliggande fråga. Då emellertid förevarande paragraf onekligen är en af de allra viktigaste i hela förslaget och då jag deltagit i behandlingen af de efterföljande paragraferna, så har jag ansett mig skyldig att yttra några ord för att i korthet redogöra för min ställning till denna paragraf, detta så mycket hellre, som den blifvit mycket grundligt diskuterad i den förberedande behandlingen inom Utskottet.

På sätt Hans Excellens Herr Statsministern nyss anført, har man i de flesta utländska staternas lagstiftningar rörande detta ämne förbigått denna svåra frågas lösning och inskränkt sig till att blott angifva sjelfva hufvudgrundsatsen, nemligen att egare af nedanför liggande mark icke får hindra vattens afledning från ofvan liggande mark, men huru det för öfrigt härvid skall tillgå, derom har man blott gjort några korta antydningar. Så t. ex. stadgas det i den franska lagen, att egare af nedan liggande mark, *som vill begagna sig af vattenafledningen*, skola deltaga i kostnaden för vattenafledning med »une part proportionelle dans la valeur des travaux dont ils profitent» d. v. s. nästan efter samma grund, som stadgas i förevarande §. Vid granskningen af ett förslag, som genomgått en så grundlig förberedande behandling som denna — tvenne särskilda komitéer hafva nemligen varit nedsatta i och för detta ämnes utredning, nya Lagberedningen har utarbetat ett lagförslag i frågan, och slutligen har också Riksdagen vid flera föregående tillfällen rätt grundligt behandlat frågan — är det naturligen med en viss känsla af misstroende om tillräckligheten af sina egna krafter som man går till arbetet, men man är dock skyldig att efter bästa förmåga söka göra sig reda för, huruvida man kan biträda förslaget. Jag har i allmänhet vid behandlingen af Kongl. Maj:ts förslag gått ut från den principen, att jag, så framt icke någon bestämd anledning förefunnits till att förkasta dem, med min röst biträdt desamma, och i föreliggande fall är det så mycket nödvändigare

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

att på detta sätt förfara, som denna lagstiftning i hög grad är af behofvet påkallad; men med dessa vänliga känslor för förslaget kan jag dock icke neka, att det hos mig uppstått nära nog samma betänkligheter deremot, som Herr Widmark nyss förklarar sig hysa i afseende på detta förslag, men om jag hade varit med om formuleringen af de första paragraferna af förslaget, så skulle jag icke såsom han hafva lemnat mitt bifall till den uppställning som dessa paragrafer fått. Det exempel, som Herr Widmark nyss här påpekade och som, efter hvad jag tyckte mig se, flere af den ärade Kammarrens ledamöter icke mycket uppmärksammade, är verkligen ganska beaktansvärdt; det uppställdes af mig i Lag-Utskottet, och ingen har enligt min tanke kunnat vederlägga de betänkligheter, som därför ligga till grund. Jag vill emellertid anföra detta exempel; jag vill då antaga, att vid ett laga skifte en sidländ äng blir fördelad på sex grannar. Jag antager vidare, att de få lika stora delar af ängen, lika stor areal, samt att ängen öfverallt har samma jordmån och samma bördighet, så att samtliga delgarne således hafva alldeles samma nytta af att den odlas. Efter de grundsatser, som hittills gjort sig gällande vid tillämpningen af vår ofullständiga dikningslagstiftning, sådan den innehålles i Byggningsbalken samt i Kongl. kungörelsen af den 30 November 1841, så skulle i detta fall, då båtnaden vore lika för alla, kostnaden så fördelas, att hvar och en komme att få dika på sina egor eller sin del af ängen, och icke den ene betungas för den andres skull. Man kan mot detta exempel invända, att sådana fall högst sällan förekomma, och det medgifver jag också, men jag har med afsigt valt ett enkelt exempel för att lättare kunna tydliggöra hvad jag menar. Nu skulle enligt Kongl. Maj:ts förslag, om det tolkades efter motiveringen till nya Lagberedningens förslag — och denna motivering *måste* läggas till grund, ty man har ingen annan hjälpreda vid tolkningen af nya lagar än vederbörande komiterades förberedande arbeten — och under antagande, att de respektive delgarne i ängen i förevarande exempel heta A, B, C, D, E och F, samt antaget vidare, att det är A:s del, som ligger högst, så att vattnet skall rinna från A:s del öfver B:s, C:s, D:s och E:s egor till F:s andel i ängen — skilnaden i höjdläge må för öfrigt vara obetydlig, det kan slutta blott några tum — nu skulle, säger jag, enligt Kongl. Maj:ts förslag A dika ensam öfver sina egor; antager jag då, att hans dikningsskyldighet motsvarar talet 100, så skall A således dika 100. Sedan kommer jag till B:s egor: der hafva A och B samma nytta af ett dikningsföretag och följaktligen skola de lika mycket bidraga dertill; således uppföra vi på B:s konto 50 och likaledes 50 på A:s räkning. Efter samma grunder skall A sedermera, då man kommer till C:s, D:s, E:s och F:s egor eller delar af den i fråga varande ängen bidraga med respektive $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$ och $\frac{1}{6}$, och vi uppföra derför ytterligare på A: $33\frac{1}{3}$, 25, 20 och slutligen $16\frac{2}{3}$ procent. Sammanlägger jag då alla dessa belopp, med hvilka A skall deltaga i kostnaden, så uppgår summan till 245 procent, under det att t. ex. F skall bidraga blott med $16\frac{2}{3}$ procent, oaktadt de alla hafva precis lika båtnad af företaget, och detta kan enligt min tanke icke vara rättvist. Jag tror dock att, om man *icke* följer denna nya Lagberedningens motivering, Kongl. Maj:ts förslag svårligen skulle kunna

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

tolkas på ofvan anförda sätt, och Hans Excellens Herr Statsministern har också, så vidt jag icke origtigt uppfattade hans anförande, förklarat, att det icke är någon absolut omöjlighet, att egaren af nedan liggande jord nödgas deltaga äfven i dikning för den ofvanför liggande jorden, nemligen om han har nytta deraf, och det tror jag, att han har, ty i detta angifna fall, då det är en äng som ligger nästan vägrätt, så kunna, om de nedanför liggande vilja börja dika, de ofvan liggande säga: I hafven icke dikningsvitsord mot oss och vi vilja låta våra egor vara, såsom de äro, och då kunna naturligen de nedanför liggande icke dika utan att med det samma dika till fördel för de ofvan liggande. Således kan man sätta sig emot ett sådant företag och undandraga sig att deltaga i kostnaden derför, oaktadt man har nytta deraf, om man nemligen vill förbise hvad billighet och rättvisa i detta fall kräfer. För öfrigt får jag säga, att jag anser det rättvist och billigt att den, hvars egor ligga vid sidan, äfven har någon skyldighet att deltaga i dikning, och om en person har egor, som ligga något skilda från floddike eller afloppsdikey men dock så, att vattnet från hans egor får aflopp derigenom, så vore det väl obilligt, om han icke också i någon mån skulle deltaga i kostnaden derför. Häre kan jag således icke dela Herr Ribbings betänkligheter, utan jag tror, att egare af bredvid liggande jord bör deltaga i mån af den nytta, han för sin jord deraf kan draga. Om i Kongl. Maj:ts förslag — för att nu göra det alldeles tydligt att nedanför liggande jord äfven kan komma att deltaga i kostnaden för dikning af ofvan liggande jord — denna paragraf erhöles följande lydelse: »Finnes dike, som någon för sin jord upptaga vill, blifva till nytta för annans jord, som ofvan- eller nedanför eller ock på sidan ligger, samt åsämjas de ej om dikningen», etc. då tror jag att det skulle jemka sig sjelft, ty då skulle i det här anförda fallet det icke kunna blifva en så orimlig tolkning häraf, som det nu kan blifva, om en domare får framför sig denna lag jemte nya Lagberedningens motivering och han dertill lägger det faktum, att Lag-Utskottets förslag jemte motiveringen blifvit af Riksdagen — såsom sannolikt kommer att ske — ogilladt, hvaraf han naturligen drager den slutsatsen, att de åsigter, som der finnas uttalade, icke äro af Kongl. Maj:it och Riksdagen godkända. Jag kan derför icke föreställa mig annat än att, om Kongl. Maj:ts förslag antages oförändradt, det kommer att kunna tolkas på det obilliga och orimliga sätt, som jag tagit mig friheten att här påpeka.

Hvad sedan angår afsägelseätten, så är det en ytterst svår fråga; men, om icke en återremiss kan föranledas af någon annan orsak, så skulle jag icke ensamt för denna frågas skull vilja påyrka återremiss af punkten — och det från rent praktisk synpunkt — ty då det blott afser företag af mindre omfattning, och då ju jordegarna kunna komma ifrån kostnaderna genom att sjelfve verkställa arbetet, så tror jag icke att, på sätt en talare anför, många komma att tvingas ifrån sina lotter i följd deraf. Om man emellertid genom en lagstiftning, hvarigenom denna afsägelseätt blir förbehållen, kan häfva alla betänkligheter och tillfredsställa alla anspråk, så skall jag icke motsätta mig ett sådant stadgande, ehuru det nog skulle kunna leda till åtskilliga svårigheter. Enligt min åsigt skulle dock en sådan afsägelse ytterst

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

sällan förekomma, ty jordegaren är i allmänhet så kär i sin jord, att han nog icke skulle vilja afstå från någon del deraf. Det lilla förtydligande, som jag anser böra ske i denna paragraf, kan jag icke begära att Kammaren så att säga på stående fot skall vilja antaga, ty en lagtext behöfver alltid först underkastas en grundlig och omsorgsfull granskning, och på det att nu detta förslag till förtydligande af den ifrågavarande punkten måtte blifva föremål för en sådan pröfning, får jag vördsamt anhålla att denna punkt återremitteras till Lag-Utskottet.

Enligt min tanke kan och bör Lag-Utskottets föreliggande förslag icke oförändradt antagas, ty uttrycket »hela dikesanläggningen» är allt för obestämdt och kan lätteligen tolkas så, att orimligheter uppstå, hvarför jag ännu en gång får upprepa mitt yrkande om återremiss, då jag är öfvertygad att en sådan åtgärd icke skall kunna annat än leda till ett godt resultat, så att denna viktiga fråga slutligen må blifva löst vid denna riksdag.

Grefve Mörner, Oscar: Då så många talare uppträdt emot det föreliggande förslaget, men deremot högst få försökt försvara det, så skulle man måhända deraf vilja draga den slutsatsen, att det blott är några få personer inom Kammaren, som gilla detsamma. Detta skulle dock vara ett förhastadt antagande, ty erfarenheten har lärt oss att, då ett lagförslag är i fråga, det är de, som hafva några anmärkningar att framställa mot detsamma, som vanligen yttra sig, under det att deremot de, som äro nöjda med förslaget, merendels sitta tysta.

Jag skall emellertid icke inlåta mig i någon lång afhandling om servitutsrätter och andra lärda saker, ty detta har redan så utförligt blifvit afhandladt, att jag saklöst kan gå det förbi, utan jag vill blott yttra mig om det, som för mig utgör motivet för mitt votum i denna fråga, och jag utgår härvid helt enkelt från hvad som rättvisa och billighet synes kräfva och icke från så lärda premisser, som några talare här hafva gjort.

Då det i 8 § stadgas, att ingen må förvägras att för sin jords odling eller förbättring leda vatten till annans dike, så tyckes det mig deraf framgå såsom en oeftergiflig rättighet för den, som upptagit hufvuddiket, att kunna fordra, att den eller de, som af detta dike kunna hafva nytta, skola deltaga i kostnaden derför, så att de icke helt enkelt må kunna sitta overksamme och vänta, till dess en annan utfört detta arbete, och sedan hafva den stora fördelen att blott behöfva leda in sina diken i det således upptagna hufvuddiket. Om t. ex. en person i och för ett dikningsföretag måste, såsom det ofta händer, verkställa bergsprängningsarbeten, som kunna medföra betydliga kostnader, och åtskilliga andra personer hafva sina egor liggande deromkring, så att de ovilkorligen måste hafva nytta af det ifrågavarande dikningsföretaget, så är det klart, att han först söker förmå dessa att i arbetet deltaga; men om de då icke vilja deltaga i kostnaden derför, utan då förmena att saken icke angår dem, så får han ensam vidkännas de dryga kostnaderna derför, men då arbetet väl är utfördt, får han den glädjen att se, huru dessa hans grannar införa det ena

diket efter det andra i det af honom upptagna stora diket och sålunda draga nytta af hans arbete.

Jag vill fråga, om detta kan vara billigt och rättvist. Om den, som ligger ofvan, har sina egor så belägna, att han ovilkorligen skall hafva gagn af de diken, den nedanför liggande upptager — och detta kan gälla äfven om dem, som ligga på sidan — hvar ligger då rättvisan i att han således skall kunna helt och hållet njuta frukten af en annans arbete och förkofra sig på en annans bekostnad utan att alls deltaga i kostnaden för det ifrågavarande arbetet? Jag anser sålunda, att den ofvan liggande i sådant fall bör bidraga till kostnaden, och i ett sådant stadgande skulle icke ligga någon fara, ty då synemän skulle ega att pröfva sådana frågor, så vågar jag föreställa mig, att de dervid skulle förfara med den största noggrannhet hvad angår den ofvanliggandes rätt, så att nog icke andra personer komme att mot sin vilja intvingas i dikningsföretag än sådana, som verkligen kunde hafva nytta deraf.

Detta är i korthet de skäl, jag har att anföra för mitt votum i frågan och derom vill jag icke säga något mera.

Jemför man de paragrafer, som åberopas i 15 § af Kongl. Maj:ts proposition, och läser dem rätt och i deras helhet och icke endast styckevis och dertill så som de lyda enligt propositionen, så måste man finna, att der verkligen stadgas skyldighet att deltaga i kostnaderna i anseende till der omförmälda företag för alla, som i företaget äro intresserade eller deraf kunna hemta verklig nytta.

Det har här blifvit taladt om rättighet att afsäga sig den båtnad, som af diknings- eller annat vattenafledningsföretag kan beredas en persons jord. Jag vågar för min del påstå, att denna rättighet åtminstone i afseende på *dikningsföretag* torde vara af ytterligt ringa vikt, ty efter all sannolikhet komme ytterst få personer att begagna sig deraf. Hvarje jordegare torde nemligen nog inse, att, om han också protesterar och icke vill deltaga i ett sådant företag och sålunda skulle afstå en del af sin jord, så skulle följderna deraf lätt nog kunna blifva allt annat än angenäm, ty denna del af hans jord kunde ju t. ex. lemnas till en backstugusittare eller någon dylik person, som kunde vara rätt obehaglig att hafva till granne, hvarför jordegaren nog, såsom redan blifvit antydt, torde föredraga att deltaga i den ifrågavarande kostnaden. Emellertid förstår jag icke, hvarför man med afseende på denna afsägelserätt vill yrka återremiss redan af den nu föredragna paragrafen. Hvarför skall man kasta fram en sådan anmärkning, när den icke behöfves? Först då vi komma till 76:te paragrafen, der det talas om afsägelserätt vid vattenaftappningsföretag, är det tid att fordra, att dylik afsägelserätt måtte stadgas äfven i afseende på dikningsföretag, men i den nu ifrågavarande paragrafen beröres denna rätt icke, lika litet som den annat än, jag må säga, berättelsevis afhandlas i 2:dra kapitlet af detta lagförslag. Jag ber att få fästa Kammarens uppmärksamhet härpå, på det att icke någon måtte tro, att det är skäl att återremittera redan denna paragraf, ty yrkas återremiss af denna paragraf, så komma kanske alla de följande att återremitteras; men vid 76:te paragrafen, der kunna de — jag upprepar det ännu en gång — som påyrka denna afsägelserätt och

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

*Lagförslag
om dikning.
(Forts.)*

tro sig kunna vinna sympatier därför, framställa sina yrkanden i detta afseende och skälen dertill.

En ärad talare har yrkat återremiss af denna paragraf i syfte att få den bättre redigerad. I elfva år har jag suttit i Lag-Utskottet, men en värre syndabekännelse derifrån har jag aldrig hört. Låt vara, att denne person icke ansett sig hafva deltagit i behandlingen af några paragrafer i förslaget, men jag får verkligen säga, att det vore märkvärdigt, om, då detta lagförslag så länge legat under behandling inom Utskottet och Utskottet haft så rundlig tid att betänka sig, under sådana förhållanden en ledamot af Utskottet skulle kunna föranleda återremiss blott för att få en enda paragraf litet omredigerad, ty han borde väl åtminstone vid justeringen af utlåtandet hafva haft tillfälle att yttra sina åsikter. Dessutom tror jag för min del icke, att det tillägg, som han vill hafva gjordt till denna paragraf, skulle tjena till någonting, ty det innehåller blott detsamma som Utskottet föreslagit, nemligen att all mark, vare sig att den ligger ofvan, nedanför eller bredvid, skall deltaga i kostnaden för ett dikningsföretag i mån den deraf har nytta, så att han väl borde kunna vara nöjd med det förslag, som Utskottet framställt.

Vi befinna oss nu vid den 28 April. Jag vill då fråga, om det kan vara skäl att återremittera denna paragraf? Ja, behöfva äfven de öfriga paragraferna återremitteras, då må återremiss ega rum redan af denna paragraf; men begäres återremiss häraf blott för att i stället för denna få en annan paragraf, som, låt vara under andra ordalag, innehåller precis detsamma. då måtte återremiss kunna undvaras, liksom det icke heller måtte vara omöjligt att i fråga om rätt till afsägelse af båtnad vid dikningsföretag införa nödiga stadganden derom i 76:te paragrafen. För min del önskar jag därför bifall till Utskottets förslag, men jag tror icke heller att någon olycka sker, om man antager Kongl. Maj:ts förslag. Det beror helt och hållet på, huru man uppfattar den allmänna rätten; för mig ställer sig den allmänna rätten så, att jag anser, att alla de, som hafva gagn af ett företag, böra deltaga i kostnaderna därför, och det i mån af den nytta, de af företaget kunna draga. Jag får därför vördsamt yrka bifall till Utskottets förslag.

Friherre Hamilton: Då jag biträdt den reservation, som af Herr Ribbing blifvit afgifven, så har jag gjort det egentligen därför, att jag anser, att så väl Utskottets som Kongl. Maj:ts förslag utsträcker den tvungna dikningsskyldigheten allt för långt. Kongl. Maj:ts förslag ålägger den ofvan liggande en ganska tryckande skyldighet att deltaga i arbeten nedåt och förringar deremot den nedanför liggandes skyldighet gent emot den ofvan liggande, så att den kan blifva så godt som ingen.

Enligt Utskottets förslag åter blir förhållandet motsatt, der blir det den nedanför liggande, som får draga den tyngsta bördan. Jag tror, att Revisionssekreteraren Annerstedts förslag, som biträdts af Herr Ribbing och således äfven af mig, då jag slutit mig till Herr Ribbings reservation, i det fallet går en medelväg, som icke kan medföra några vådliga följder, då den säger, att skyldigheten att deltaga

i dikning endast bör åläggas den eller dem, *genom hvilkas mark* diket upptages. Det är naturligt att man mycket väl kan säga, att den principen, att en hvar skall deltaga i dikning i mån som han deraf har nytta, härigenom icke blifver så konsekvent genomförd, men den blir dock genomförd inom *det område, till hvilket dikesskyldigheten sträcker sig*. Att vilja utsträcka detta område allt för långt leder emellertid till stora svårigheter, hvilket här så ofta blifvit framhållet, att jag icke vill upptaga Kammarens tid med att åter upprepa skälen dertill, utan inskränker mig till att yrka bifall till Herr Ribbings reservation. Jag ber dock att få säga, att om Kongl. Maj:ts förslag skulle antagas, så har jag inom Utskottet framhållit den åsigten, som dock icke der lyckades vinna bifall, att det Kongl. förslaget icke borde antagas, utan att afsägelserätten medgifves såsom ett korrektiv för dem, som icke vilja deltaga i kostnaden.

Herr Jöns Pehrsson: Då jag blifvit gjord uppmärksam på att på mitt förra yrkande icke gerna kan framställas proposition, vill jag förändra det derhän, att jag yrkar paragrafens återremitterande, och jag skall icke uppehålla Kammaren vidare, utan vill blott säga, att jag trodde att en så gammal man, som Grefve Julius Oscar Mörner, icke skulle vilja inbilla någon, att, om man bifaller denna § oförändrad, man vid 76 § skulle kunna göra ett tillägg i fråga om afsägelserätten. Jag tror icke att någon kan hysa den åsigten, att, om man först fått denna § bifallen, man sedermera skulle kunna göra en ändring eller ett tillägg i 76 §. Jag tror icke att anledning finnes att antaga, att denna rätt så ofta skall komma i fråga att tillämpas, men å andra sidan vet jag icke, att det skulle kunna ligga någon skada eller förlust deruti, att jag skulle kunna bevara en del af min eganderätt, i fall jag icke finge bevara den hel och hållen. För min del känner jag, att den gamla lagen icke tillämpats så i de trakter, som för mig äro bekanta, ty der hafva vi varit tacksamma, om vi fått dika på egen bekostnad öfver grannens egor, utan att han deremot gjort protest. Jag fortsätter mitt yrkande om återremiss.

Friherre Barnekow: Då jag till alla delar gillar Kongl. Maj:ts förslag, och så många bland dem, som här haft ordet, redan uttalat sig derför, skall jag ej länge uppehålla Kammaren. Jag ber endast att få påpeka något i afseende på vitsordet. Ingen har här bestridt lämpligheten af vitsord, och erkännes detta, lärer väl ej finnas rättvisare delningsgrund, än att en hvar tager del i dikningen i den mån han deraf har nytta för sin jord. Vi hafva äfven på andra områden af lagstiftningen vitsord, såsom i stängselförordningen. Der delar man likväl ej efter hvars och ens nytta af stängslet, utan man har hälften hvar. Då må jag säga, att Kongl. Maj:ts förslag tilltalar mig bra mycket mera. Visserligen kommer, såsom Herr Samzelius anmärkt, den ofvan liggande att under sådan förutsättning få betala mera än den nedan liggande. Men då han tillika säger, att de begge hafva af företaget samma båtnad, så måste jag bestrida rigtigheten häraf. Den nedan liggande kan mycket väl dika ut sin mark utan att behöfva röra den ofvan liggandes. Men för att den senare skall kunna dika

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

ut sin mark, måste han ovilkorligen draga diket fram öfver den nedan liggande marken. Det är därför billigt, att den ofvan liggande får vidkännas större andel af kostnaden; eljest skulle den nedan liggande betala för att den ofvan liggande skulle få sin mark torr. Erkänner man, som sagdt, vitsordet, finnes i min tanke intet lämpligare förslag än Kongl. Maj:ts, till hvilket jag härmed yrkar bifall; men, kan det ej godkännas, vill jag förena mig med Herr Evers i det af honom i dag framställda förslag.

Herr von Koch: Sedan *åtskillige* talare här nu begärt återremiss af förevarande §, och till och med Lag-Utskottets ordförande för sin del medgifvit detta, tager jag för gifvet, att paragrafen varder återremitterad. Äfven jag vill *då* vara med om en återremiss, men i den i syftning, att till Kongl. Maj:ts förslag, sådant det här är affattadt, måtte läggas slutet af Lagberedningens motsvarande förslag. Kongl. Maj:ts förslag: »dock att den, som icke fordrat dike, ej må vidkännas större bidrag än som svarar mot den nytta hans jord genom diket beredes», är ett slags ersättning för afsägelserätten. Jag för min del, som har mycket svårt för att gå in på ifrågavarande tvångsrätt och icke kan förmå mig dertill med mindre än att jag, såsom jag förut yttrat, finner det vara nödvändigt för vinnande af ett större mål, anser det högst besynnerligt, att en person, blott därför att han eller kanske först hans efterkommande skola hafva nytta, låt vara ganska stor nytta, af att han för sin egendom deltagar i ett dikningsföretag, skall kunna tvingas härtill, må hända på en tid, då han befinner sig i en tillfällig förlägenhet, såsom under rådande ekonomiska kriser, och då erläggandet af hans andel i dikningskostnaden till äfventyrs blifver den droppe, som rågar måttet och vållar hans ruin. Derfor är det för mig en sådan svårighet att förlika mig med denna tvångsrätt utan modifikationer. Derfor vill jag såsom korrektiv mot missbruk hafva *både* hvad Kongl. Maj:t i sådant syfte föreslagit, hvilket jag nyss anført, men ej funnit tillräckligt, och hvad Lagberedningens majoritet föreslagit, med andra ord, hela 2 § i Kongl. Maj:ts förslag med tillägg: »der han ej, efter ty i 76 § skils, afsäger sig båtnaden och från dikningsskyldigheten befriad varder». *Endast i den riktningen* vill jag hafva frågan återremitterad, men ej för att få någon annan ändring af de många, som här blifvit ifrågasatta, t. ex. Herr Annerstedts förslag. Sedermera, för den händelse att yrkandet om återremiss varder bifallet, torde, på det att vi ej må behöfva vid hvarenda följande paragraf taga i öfvervägande, om en förändring deri med anledning af denna paragrafs återremitterande må vara af nöden, Kamraren böra, i likhet med hvad vanligen vid behandlingen af större lagförslag iakttagits, besluta, att, om än följande paragrafer bifallas, sådant ej må utgöra hinder att sedermera i dem vidtaga sådana förändringar, som i anledning af denna paragrafs återremitterande anses böra göras. Jag blott nämner detta nu, men yrkar *för närvarande* allenast återremiss af 2 § i det af mig nu antydda syfte.

Hans Excellens Herr Statsministern Friherre De Geer: Jag ber endast få tillkännagifva att, för den händelse en öfvervägande mening

skulle finnas hos Kammarens ledamöter om önskvärdheten af att få afsägelse-rätten tillämpad äfven på de vanliga dikningsföretagen, jag icke vill motsätta mig en återremiss i sådant syfte. Uti valet mellan de båda korrektiv mot missbruk, som blifvit sökta, å ena sidan i afsägelse-rätten, och å den andra i kostnadens begränsning, har jag för min del ansett det senare korrektivet säkrare, emedan jag föreställer mig, att obenägenheten att afträda en del redan i kultur varande jord vore så stor, att mängden, hellre än att afstå sin mark, skulle underkasta sig att vidkännas en större kostnad än som vore billig. Skulle emellertid Kammaren vilja, på sätt här föreslagits, hafva begge dessa korrektiv på en gång, nemligen dels antaga Kongl. Maj:ts förslag, dels ändock medgifva afsägelse-rätt, och Kammaren finner dikningsarbetena derigenom ej allt för mycket försvåras, har jag intet deremot; men i sådant fall tror jag, i motsats mot Grefve Mörner, att det varder nödvändigt att göra ändring redan i 2 § och icke är tillräckligt att ändra endast 76 §, enär i 11 § finnes ett förbehåll om afsägelse-rätt, hvilket också borde komma in i 2 §.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden: 1:o att den förevarande §:n måtte bifallas; 2:o att Kammaren, med afslag å §:n, skulle bifalla den motsvarande §:n i Kongl. Maj:ts förslag; 3:o att §:n måtte afslås och i stället antagas en § med den lydelse, Herr Ribbings vid utlåtandet fogade reservation utvisade; samt 4:o att §:n skulle till Utskottet återförvisas.

Härefter framstälde Herr Talmannen först proposition på bifall till den ifrågavarande §:n, hvarvid svarades många nej jemte åtskilliga ja, sedermera proposition på afslag derå och bifall till den motsvarande §:n i Kongl. Maj:ts förslag, då svaren utföllo med många ja och nej i blandning, vidare proposition på afslag å §:n och antagande af 2 § i Herr Ribbings reservation, hvilken proposition besvarades med många nej jemte några ja, och slutligen proposition på §:ns återförvisning, hvar-till svarades många så väl ja som nej; och förklarade Herr Talman-nen sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Sedan Kammaren, på Herr Talmannens hemställan, såsom kontra-proposition vid voteringen antagit afslag å §:n och bifall till den motsvarande §:n i Kongl. Maj:ts förslag; uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att § 2 i Lag-Utskottets förslag till lag om dikning m. m. skall till Utskottet återförvisas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

Vinner Nej, afslår Kammaren den ifrågavarande §:n och antager den motsvarande §:n i Kongl. Maj:ts förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja. 53,
Nej. 45.

Härefter begärde Herr von Gegerfelt ordet och yttrade: Då det torde vara svårt, om icke omöjligt, att på förhand bedöma, i hvad mån, för uppnående af det med 2:dra paragrafens återremitterande åsyftade mål, ändringar i följande paragrafer må finnas nödiga, och skäl icke torde vara att endast af sådan anledning återförvisa jemväl dessa paragrafer, får jag vördsamt hemställa, att, i likhet med hvad vid mångfaldiga andra likartade tillfällen plägat iakttagas, Utskottet måtte bemyndigas att, utan hinder af de beslut Kammaren nu kommer att fatta rörande följande paragrafer, i dem föreslå sådana ändringar, som kunna af beslutet om 2:dra paragrafens återremitterande föränledas.

Till hvad sålunda föreslagits lemnade Kammaren, uppå gjord proposition, sitt bifall.

§ 3.

Herr von Gegerfelt: Med anledning af det beslut, som fattats rörande § 2, får jag anhålla, att äfven denna paragraf måtte återremitteras.

Öfverläggningen förklarades slutad, och §:n återförvisades.

§§ 4 och 5.

Biföllos.

§ 6.

Herr von Koch: I afseende å denna paragraf yrkar jag afslag å Utskottets förslag och bifall till Kongl. Maj:ts, derest icke den lilla ändring, som står här, hufvudsakligen endast såsom en redaktionsförändring, accepteras från statsrådsbänken.

Grefve Mörner, Oscar: Jag yrkar bifall till paragrafen, sådan den af Utskottet blifvit redigerad.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, och Herr Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande §:n, dels ock afslag derå samt antagande af den motsvarande §:n i Kongl. Maj:ts förslag, framställdes propositioner på dessa yrkanden och besvarades, den första med många ja jemte några nej, och den senare

med många nej jemte några ja; hvarefter proposition på bifall till §:n förnyades, och då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarades ja hafva varit öfvervägande.

*Lagförslag
om dikning.
(Forts.)*

§ 7.

Herr Jöns Pehrsson: Jag skulle för min del önska, att § 7 återremitterades, emedan jag anser att den bör helt och hållet utgå ur förslaget. Det får Utskottet då se till. Jag finner den alls icke nödvändig, helst den kan föranleda till många tvister och rättegångar mellan den, som fordrar dike, och den, öfver hvilken egor diket skall gå, om nemligen en jordegare åtager sig att fullgöra denna dikning, men icke gör det utan tredska. Jag tror, att många strider och rättegångar derigenom kunna uppkomma, och jag anser paragrafen böra alldeles utgå ur förslaget. För närvarande yrkar jag återremiss.

Herr von Gegerfelt: Att återremittera denna paragraf synes mig hafva ganska ringa skäl för sig. Frågan, den afhandlar, är så enkel. Skall en jordegare tåla, att en annan kommer in på hans egor och verkställer arbetet, eller skall han sjelf mot ersättning verkställa arbetet och derigenom freda sina egor? Detta är hela frågan. Det beror på hvilket som anses riktigast. Kongl. Maj:t har ansett, och såsom mig tyckes, på mycket goda skäl, att en jordegare icke behöfver tåla, att en annan kommer in på hans egor och verkställer arbetet.

Jag yrkar bifall till den förevarande paragrafen.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad och Herr Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande paragrafen dels ock återremiss deraf, framställdes proposition på bifall till paragrafen och besvarades med ja.

§§ 8 och 9.

Biföllos.

§ 10.

Herr von Gegerfelt: I den föredragna paragrafen har Utskottet hänvisat till 81 § I Kongl. Maj:ts proposition hänvisas uti motsvarande paragraf till 82 §. Denna skilnad föranledes deraf, att Utskottet hemställt om uteslutande af 53 § i Kongl. Maj:ts förslag, hvarigenom ordningsnummern för de följande paragraferna förändrats. Jag hemställer derföre om bifall till denna paragraf, men med den ändring i afseende på hänvisningen, som kan blifva en följd af de beslut, som fattas rörande öfriga paragrafers ordningsföljd. Jag anhåller tillika, att af sådan anledning erforderliga förändringar måtte få ske äfven i afseende å öfriga talrikt förekommande hänvisningar.

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

Sedan öfverläggningen förklarats slutad och Herr Talmannen yttrat, att, då Kammararen redan beslutit lemna Utskottet öppen rätt att i de paragrafer, som komme att af Kammararen godkännas, vidtaga nödiga ändringar, Herr Talmannen ansåge något särskildt beslut i samma syfte vid den nu förevarande paragrafen icke vara erforderligt; framställdes proposition på bifall till paragrafen och besvarades med ja.

§ 11.

Bifölls.

§ 12.

Herr Jöns Pehrsson: Här i 12 § finner jag för min del de föreslagna bestämmelserna innefatta ett tillbakagående från den ståndpunkt, hvarpå nu gällande lag befinner sig, ett tillbakagående, som jag anser vara mindre välbetänkt, då med hela förslaget afses att i möjligaste mån göra vattendränkt mark odlingsbar. Det heter i nästföljande § 13: »Till företag, hvarom i 12 § förmäles, hafve ej jordegare rätt, med mindre tillstånd från det allmännas sida erhållits i fall, der sådant är föreskrifvet.» Jag tror, att nu gällande lag är i detta afseende vida bättre än de här i 12 § föreslagna bestämmelserna.

Dessutom finner jag med afseende på sista momentet i denna paragraf en särdeles anmärkningsvärd omständighet derutinnan, att, om än icke nya föreskrifter om strömrrensning här föreslagits, hvilket tilläfventyrs, då denna fråga ännu ej blifvit af Lagberedningen och Kongl. Maj:t slutligen behandlad, ej kunnat ske, man icke åtminstone gjort så mycket, att man ur denna lag uteslutit nu gällande onaturliga föreskrifter om strömrrensning. Den i detta ämne utfärdade författning af 1764 må på sin tid hafva varit nyttig och nödig, derom vill jag ej yttra mig; men för nuvarande tidsförhållanden innebär den så många absurda omöjligheter och oegentligheter, att den i tillämpningen leder till de största orimligheter. I det till det län, der jag bor, angränsande, eller Kristianstads län, var denna fråga för ej länge sedan å bane. Proceduren var den, att vederbörande kronofogdar och länsmän begåfvo sig ut att syna alla vattendrag och när de påträffade något, som de tyckte borde rensas, fordrade de, att så skulle ske, så att flere af urminnes tid befintliga vattenverksdammar, sandbankar och dylikt skulle rensas bort. Till och med beträffande mindre vattendrag, som voro be vuxna med säf och annat ogräs, påyrkades rensning. Slutligen efter många om och men, när ombuden åtskilliga gånger varit samlade, dömde Konungens Befallningshafvande, att länets innebyggare skulle göra strömrrensning. Detta beslut var sådant, att det i praktiken ej skulle kunnat genomföras. Derpå gick man till Kammarkollegium, och hvad slutet blef känner jag icke. Emellertid är 1764 års författning så mycket för gammal, att jag väntat af Lag-Utskottet, att det ej skulle i detta förslag förnya och, att jag så må säga, fastläsa denna författning. Jag har allvarligen velat fästa uppmärksamheten härpå och yrkar paragrafens återremitterande, så väl af denna anledning som för att möjligheten att göra en sjöaftappning ej må blifva svårare, än

den redan enligt nu gällande lag är. Efter paragrafens här föreslagna lydelse skulle det blifva ganska svårt för en jordegare, som hade fördel af att en mindre sjö blefve sänkt, att kunna genomdrifva detta, enär alltid någon lätt kunde lägga sig deremot, kanske endast därför, att anläggningen skulle stöta hans skönhetssinne. Det kan väl hända, att hvad jag här yttrat ej lyckas vinna afseende; men då jag, som är väl hemmastadd i dessa vattenfrågor och känner huru i dylika fall mångenstädes tillgått, tror att det ej vore rätt att till lag upphöja Utskottets förslag i denna paragraf, torde Herrarne ursäktas, att jag fordrar paragrafens återremitterande i det syfte, att dels sista momentet derur alldeles måtte utgå, enär, om än det är sant, att 1764 års författning, så länge den icke blifvit upphäfd, fortfarande länder till efterrättelse, jag likväl icke vill, att densamma skall här läsas fast, dels ock svårigheter ej måtte åstadkommas för verkställande af sjösänkningar, myruttappningar och liknande vattenafledningsföretag.

Herr von Gegerfelt: Hvad först angår den siste talarens yrkande om återremiss, emedan första momentet icke borde göra det svårare än nu gällande lag att få afleda vatten, vill jag erinra, att det ingalunda ankommer på en ensam jordegare att lägga sig emot sådan åstundan, utan att det beror på pluraliteten, och att för detta stadgande synes vara så mycket mera skäl, som skarpt klander förut uttalats i den rigtning, att man gjorde våld på den enskildes eganderätt. Om man vill värja sig mot anfall från olika håll, har man icke annat att göra, än att gå medelvägen, och det är dessutom vanligen den rätta vägen.

Hvad åter beträffar anmärkningen mot senare momentet, är det ju fullkomligt i sin ordning, att man hänvisar till särskilda gällande lagar och författningar. Att något »fastläsande» derigenom sker, kan jag icke finna. Tvärtom gifves derigenom allenast en upplysning. Vi veta ju, att Lagberedningen redan sysselsatt sig med utarbetande af lagförslag i denna del, och vi hafva redan erhållit del af detta dess förslag. I allt fall måste de äldre författningarna gälla, intill dess nya varda utfärdade, vare sig detta moment införes i paragrafen eller icke.

Jag yrkar vördsamt bifall till paragrafen.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad och Herr Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande paragrafen dels återremiss deraf, framställdes proposition på bifall till paragrafen och besvarades med ja.

§ 13.

Herr Widmark: Såsom af betänkandet synes, har jag mot denna paragrafs senare moment anmält reservation och äfven formulerat förslag till ändring i det syfte, att en sådan pluralitet, som här omtalas, icke skulle erfordras för sänkning af sjö, så vida icke större sänkning är i fråga, än som erfordras för att torrlägga omgifvande jord till fyra fots djup.

Det, som här föreslagits, innefattar en inskränkning i hvad som

Lagförslag
om dikning.
(Forts.)

hittills gält, och Landbruksakademien har lifligt påyrkat, att sådan inskränkning icke måtte vidtagas i den nya författningen, med hänsyn till omöjligheten af att i sådant fall åstadkomma några sjösänkningar. Akademien vill icke hafva några vilkor alls. Så långt har jag icke velat gå, utan mitt förslag afser, att sjö skall få sänkas så mycket, som erfordras för torrläggning till fyra fots djup af omgifvande jord, och således allenast till ett mindre djup. Men då möjligen den formulering, jag gjort, icke kan vara lämplig, får jag yrka återremiss af paragrafen, synnerligast som mången gång kan vara fråga om att högst obetydligt sänka en sjö och ordet sjö är så uttänjbart, att det ganska ofta kunde blifva fråga om, att anse hvarje liten pöl eller vattensamling för sjö, hvilken man då icke skulle få sänka om ock nyttan af företaget vore betydlig.

Jag anhåller om återremiss.

Friherre Hamilton: Utskottets förslag afser att förebygga sådana förhastade företag, som mången gång kommit till stånd, genom att en eller några få jordegare önskat verkställa sjösänkning till större eller mindre omfång. Vi hafva sorglig erfarenhet om, huru dervid stundom tillgått, så väl då dylika arbeten föranstalts på helt och hållet enskild väg och med enskildes medel, som ock då staten dertill lemnat bidrag. Det har mången gång varit en ytterst problematisk jordförbättring, som dessa arbeten medfört, och de förespeglingar, man gjort sig, helst då dessa, såsom oftast sker, grundats på framställningar af personer, till hvilkas yrke det hör, att söka genomdrifva så kallade vackra odlingsföretag, lära icke alltid hafva realiserats, utan rätt ofta ledt till ganska bittra följder för dem, som i dessa företag haft del. Man synes därför icke böra vara tveksam att godkänna den billiga inskränkning, som här blifvit gjord, hvadan jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Grefve Mörner, Oscar: Då återremiss tyckes vara populärt i denna Kammare, och man icke kan veta, hur det kan komma att gå med frågan, om den återremitteras, ber jag få fästa uppmärksamheten på, i hvilket skick Kammaren ställer sig genom en återremiss. Detta ärende kommer att föredragas äfven i Medkammaren, och om Medkammaren då fattar beslut utan återremiss samt dervid bestämmer, att den ena paragrafen skall lyda så, den andra så, hvart kommer då denna Kammare? Jo, Lag-Utskottet har då blott att ingå med hemställan till denna Kammare att fatta beslut, och då har Kammaren ingen annan utväg, enär sammanjemkning tydligen icke kan ega rum, så att ärendet kan ur sådan synpunkt och medelst fattande af särskilda beslut behandlas, än att antingen bifalla, hvad Andra Kammaren beslutat, eller också afslå detta, i hvilken senare händelse ärendet förfaller, derigenom att Kamrarne stannat i olika beslut. Det är hvad som i denna Kammare vid detta tillfälle och i fråga om denna lag vinnes genom återremiss och för ernående af hvilket mål vi redan tagit ett steg, som jag dock vill hoppas kommer att kunna aflöpa lyckligt. Jag kan således icke inse, hvarföre jag skulle påyrka återremiss, utan

jag tvärtom bestrider återremiss och yrkar bifall till den föreliggande paragrafen.

*Lagförslag
om dikning.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad och Herr Tallmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande paragrafen, dels återremiss deraf, gjordes proposition på bifall till paragrafen och besvarades med ja.

§§ 14 och 15.

Biföllos.

§ 16.

Herr von Koch: Här förekommer i andra momentet ett stadgande om undantag för så kallade *större* bruk, bergverk och fabriksinrättningar. Det blef, efter hvad jag tror på grund af gjorda anmärkningar uteslutet af Nya Lagberedningen i det förslag till lag rörande *torrläggning* af jord, det afgaf, men sedermera har det åter införts. Jag vill icke uppehålla Kammarrens tid med att omtala de skäl, som dervid af *Lagkomitén*, af *den äldre Lagberedningen* och äfven af den Nya Lagberedningen åberopats, då man frångick uteslutandet af detta undantagsstadgande för *större* verk och inrättningar. Jag vill blott hafva till protokollet anmärkt och der antecknadt, att jag, som i äldre lagberedningen yrkade på uteslutandet af undantaget för de större inrättningarne, fortfarande är af den åsigt, att det bort uteslutas. Men för att vinna ett stort ändamål skall jag nu icke göra något yrkande utan har blott velat få denna min tanke införd i protokollet.

Herr Jöns Pehrsson: Äfven jag finner andra momentet i denna paragraf innehålla en ny mening, som icke finnes i 1824 års förordning. I den förordningen omtalas visserligen undantag för större bruk och bergverk, men icke för större fabriksinrättningar. Det har här tillkommit. Jag anser, att, om man också gör undantag för större bruk och bergverk, man ingalunda bör under detta undantag inrymma fabriksinrättningar, äfven om man tillägger ordet *större*, ty det beror på särskild uppfattning, hvad som bör anses för större eller mindre. Det, som kan vara litet för somliga, kan vara stort eller större för andra. Jag tror, att den, som eger en större egendom, icke bör i lag tillerkännas större rätt, än den som eger en mindre. Om man vill handla konsekvent, bör man alldeles icke medgifva något undantag för fabriksinrättningar af mångahanda slag. Då uttrycket derjemte kan tolkas på så olika sätt, hemställer jag för min del, om Kammarren icke skulle vilja utesluta ordet »fabriksinrättning» och återremittera detta moment eller denna paragraf för att få annan redaktion. Jag upprepar ännu en gång, att jag icke tror det vara öfverensstämmande med rättvisa, att den, som har större egendom anlagd till fabriksinrättning, derföre skall få mera skydd för sin egendom, än den som har fabrik å en mindre egendom och kanske har lika stor nytta af sin lilla, som den andra af sin stora egendom. Det förutsättes ju i allt fall, att värdet

Lagförslag
om dikning
(Forts.)

af förbättringen å jorden alltid skall uppgå till dubbla värdet af inrättningen, och gör jordförbättringen icke detta, så står ju fabriken orubbad kvar.

För min del är jag med om att bibehålla, hvad 1824 års förordning stadgar beträffande bruk och bergverk, men undantaget vill jag icke tillämpa på fabriksinrättningar, hvilka för öfrigt mängen gång kunna vara mycket dyrbara inrättningar. Här finnas ju ock sågverk, hvilka icke kunna hänföras till fabriksinrättningar.

Herr von Gegerfelt: För min del måste jag säga, att jag anser detta moment vara obehöfligt och ganska väl kunna utgå, på sätt Lagberedningen afsett, men då det finnes i nuvarande lag, anser jag icke skäl påyrka dess borttagande, helst det står der fullkomligt oskadligt. Den omständighet, att en fabriksinrättning eller ett bruk är stort och således dyrbart, torde vara tillräckligt skydd för att det icke i oträngdt mål kommer att rifvas.

Deremot vill jag yttra, att det ingalunda är för att skydda egare af stora verk, som detta undantag införts, utan har det skett med fästadt afseende på det stora inflytande på en hel orts befolkning, ett sådant verk kan utöfva. En hel trakt kan ju lefva på verket utan att dess egare deraf har någon större nytta. Om det då föreskrefves, att verket skulle rifvas, kunde väl egaren få ersättning för sina derå nedlagda kostnader, men hela befolkningen blefve lidande, derigenom att den ginge miste om arbete. För öfrigt finnes det samma skäl att göra undantag för fabriker som för bruk och bergverk, så att blotta konsekvensen fordrar bibehållandet af fabriksinrättningar i undantaget.

Herr Jöns Pehrsson: Jag misstog mig, då jag sade, att fabriksinrättningar icke äro undantagna i 1824 års förordning. Der står verkligen äfven sådana inrättningar undantagna.

Det är väl sant, att många arbetare kunde gå miste om stadig arbetsförtjenst i händelse af en fabriks rifning, men skulle vi räkna efter arbetarnes fördel, så måste vi väl tro, att en jordförbättring måste medföra, att en lika stor arbetarepersonal finge om icke minst lika stor fördel derigenom som af fabriken. Jag antager, att jordförbättringen eljest icke vore mycket värd, men jag vill visst icke vara envis.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad och Herr Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande §:n dels återremiss deraf, framställdes proposition på bifall till §:n och besvarades med ja.

§ 17.

Bifölls.

§ 18.

Herr Widmark: Äfven i denna punkt är jag reservant, ehuru min reservation egentligen icke afser sjelfva den §, hvarom nu är fråga, men jag har yrkat, att här få ett tillägg af det innehåll att för hvad

som enligt 23 och 66 §§ skall ersättas, nemligen nödiga och nyttiga reparationer och tillbyggnader för vattenverkets uppehållande, förhöjning ej skall ega rum. Jag har ansett, att det vore mera än en orättvisa, att sådana under den sista tiden och sedan fråga om vattenverks rifning uppstått gjorda kostnader också skulle ersättas med 50 procents förhöjning, hvadan jag har här velat hafva ett tillägg i nämnda syfte, och på grund deraf anhåller jag om återremiss.

Herr von Koch: I afseende å den höjning i lösen, som här och äfven på några andra ställen förekommer, vill jag aberopa, hvad som är sagdt i Lagkomiténs motiv pag. 103—106 emot bibehållandet af någon tillökning å värdet i detta fall, men i öfverensstämmelse med mitt första förklarande anser jag mig vid detta tillfälle böra säga, att jag vidhåller denna grundsats, men att jag icke nu vill framställa något yrkande, som möjligen kunde föranleda hela förslaget fallande. Jag vill dock fästa uppmärksamheten derpå, att det är icke blott Herr Widmark utan äfven åtskilliga ledamöter af Andra Kammaren, som vid denna paragraf reserverat sig och till en del instämt i det förslag, som Lagberedningen på grund af gjorda anmärkningar framställt om en nedsättning i ersättningen till 20 procent. Kanske dock att, för den händelse att Andra Kammaren skulle bifalla någon af reservationerna, det vore försigtigast att återremittera paragrafen, emedan man annars kunde riskera att låsa fast sig genom ett förut fattadt beslut. Jag öfverlemnar likväl detta till de herrar, som leda Utskottets förhandlingar, men vill icke framställa något yrkande utan blott fästa uppmärksamheten på, att här finnas reservationer och olika meningar om storleken af den ifrågasatta förhöjningen, och att sådant möjligen kan vinna gehör i Medkammaren.

Grefve Mörner, Oscar: I den gamla lagen, som skall upphävas, är stadgadt, att den förhöjning, som skall gifvas, skall utgöra hälften af vattenverkets värde. Vill man nu frånträda detta och antaga en annan lag, kan man ju göra det, men jag kan icke inse, hvarför icke samma rättsgrund skall få anses lika gällande nu som förut. Det är väl ändå ett stort våld att tvinga någon att afstå sin egendom och att man skall göra detta utan att få ersättning med mera än möjligen fulla värdet. Ett vattenverk kan visserligen taxeras högt men kanske blott så högt, att det efter några års förlopp icke motsvarar det värde det haft, om jag fått behålla vattenverket. Det är väl då icke för mycket, om ersättningen bestämmes så, att den kan utgöra någon godtgörelse för det vald som tillfogas egaren. Skulle denna paragraf återremitteras, tror jag, att sakens utgång är temligen gifven, ty af reservationerna finna vi, att reservanter från Andra Kammaren uttalat den åsigt, att ersättningen bör utgå med en femtedel utöfver värdet. Man kan då hafva anledning tro, att detta skall blifva den Kammarens beslut, och vill man lemna fältet öppet, kan man ju återremittera frågan, men tror man, att man har rätt och icke vill blifva beroende af Medkammarens beslut, bör man bifalla denna paragraf sådan den blifvit af Utskottet föreslagen, hvarom jag anhåller.

*Lagförslag
om dikning.*
(Forts.)

Herr Jöns Pehrsson: Det är verkligen så förhållandet, att jag för denna gång är alldeles ense med Grefve Mörner, och kanske det kommer deraf, att jag har en mängd vattenverk, ja, jag vågar säga, de flesta inom Kronobergs län, och jag kan därför icke säga mig vara alldeles fri från egennytta i detta fall. Jag hade kunnat vara med om att taga emot mindre öfverbetalning, om jag icke sett vid en följande paragraf, att man söker göra egarne till sådana vattenverk alldeles rättslösa, och när den paragrafen kommer under behandling, skall jag icke blifva tyst. Men jag hemställer till dem, hvilka hafva en landtegendom, som lemnar dem en god inkomst, om de skulle vara böjda för att till hvilken som helst lemna densamma för dess värde och 50 procent derutöfver. Jag tviflar på, att svaret skall blifva jakande. Jag tror därför, att man är på väg att begå ett våld i principen, som man icke skulle vilja acceptera mot andra jord- och husegare, och anser således, att det icke är för mycket om vi bifalla denna paragraf. Det lider icke tvifvel, att många af mina vänner i Andra Kammaren skola söka att få denna förhöjning nedsatt, hvarför jag tror att Första Kammaren gör bäst i att bifalla punkten.

Herr von Gegerfelt: Inom Utskottet förefans mycken skiljakthet i afseende å procentbeloppet, men då nu gällande lag bestämmer det till 50 procent, hvartill det äfven blifvit af Kongl. Maj:t föreslaget, och då ingen nedsättning deri blifvit af Högsta Domstolen föreslagen, ansåg Utskottet lämpligast att bibehålla samma procentbelopp. Jag vill nämna, att det är en väsentlig skilnad emellan de fall, som här äro i fråga, och de som afses i expropriationslagen. Vid expropriation skall man afstå sin egendom för det allmännas behof, då det deremot här är för den enskildes vinst och fördel, som jag får lemna min egendom, och denna vinst skall i vissa fall gå till dubbelt emot värdet af det som skall afstås. För min del tror jag dock, att, ehvad det högre eller lägre procentbeloppet antages, resultatet i de flesta fall blifver detsamma. Detta är åtminstone den erfarenhet, som hemtats från tillämpningen af expropriationslagen; så länge ersättningen skulle utgå med 50 procents förhöjning togs detta om än omedvetet i beräkning vid värderingen och enligt nu gällande lag sattes värderingssumma i allmänhet vida högre än förr.

Hvad angår Herr Widmarks anmärkning, vill jag erinra, att den rätteligen torde höra till 23 § och att det tillägg, som han här påyrkat, således lämpligast bör iakttagas vid nämnda paragraf. På dessa skäl, får jag vördsamt yrka bifall till förevarande paragraf.

Herr Gustaf Andersson: Då den nämnd, som får till uppdrag att värdera ett vattenverk, säkerligen icke skall underlåta att uppskatta verket snarare öfver än under dess verkliga värde, kan jag icke godkänna paragrafen, utan hemställer, att beslut fattas i öfverensstämmelse med hvad en del reservanter från Andra Kammaren föreslagit och att lösen således blir höjd med 20 procent utöfver det värde, hvartill nämnden uppskattat verket.

Herr Widmark: Då det yrkande, jag framställt i min reservation, går ut på, icke en förändring i den förhöjda ersättningen för vattenverkets primitiva värde, utan att införa ett stadgande derom, att vid ersättning för nödig och nyttig kostnad, nedlagd å verket efter det anspråk blifvit väckt om verkets utrifning, som enligt §§ 23 och 66 skall utgå, någon förhöjning ej skall ega rum, men dessa föreskrifter, enligt hvad Lag-Utskottets ordförande gifvit tillkänna, lämpligast torde böra införas vid de paragrafer, som handla derom, afstår jag från mitt yrkande om återremiss och instämmer med dem, som yrkat bifall till förevarande §.

Herr Gahn: Jag vill blott påpeka för de herrar, som yrkat, att den ifrågavarande förhöjningen icke skulle få ega rum, huruvida det kan vara rätt att införa den principen, att en egendomsegare får taga från en annan hans egendom, utan annan ersättning än nått och jemnt för egendomens värde. Om det kan försvaras ur statens allmänna intresse att tvinga någon att afstå sin egendom för ett statsändamål, så kan en sådan grundsats icke tillämpas i fråga om enskildas intressen. Ur den synpunkten tror jag icke, att hvad som gäller i fråga om staten kan hafva tillämpning på individerne.

Hvad beträffar siffran, 50 procent, är den naturligtvis godtycklig. Men mig synes, att den, som tvingas att afhända sig sin egendom, bör kunna göra anspråk på en ersättning af 50 procent utöfver egendomens värde; och då det nu gällande stadgande härom icke, så vidt man känner, medfört någon olägenhet, tror jag, att man kan bibehålla detsamma till dess det visar sig, att detsamma verkligen lägger hinder i vägen för jordens kultur.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande §:n oförändrad, dels bifall till densamma med utbyte af ordet *hälften* emot orden *en femtedel*, dels slutligen återremiss af §:n; framställde Herr Talmannen proposition på bifall till §:n oförändrad och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

§ 19.

Bifölls.

§ 20.

Herr von Koch: Jag vill äfven här endast till protokollet anmärka, att termen »*besuten*» blef af den äldre lagberedningen, vid genomgående af Ärfdabalkens 8 kap., ansedd såsom en sådan, som icke borde få rum i *civillagen*, utan der utbytas mot en annan term, som jag hade önskat få se begagnad här; men jag vill på förut anförda skäl inskränka sådana anmärkningar, som skulle kunna föranleda till att förslaget fölle, till en anmälan af min åsigt. Om man, såsom jag hoppas, får bort från vår lagstiftning frågan om *obesutenhet och lösen*

Lagförslag
om dökning.
(Forts.)

af obesutenheter, blir det nödvändigt att vidtaga åtskilliga ändringar samtidigt dermed, och vi få väl då motse förslag derom från Kongl. Maj:t.

Öfverläggningen förklarades slutad och §:n bifölls.

§§ 21 och 22.

Biföllos.

§ 23.

Herr Widmark: Jag har redan förut gifvit tillkänna min önskan, att den ersättning, som skall utgifvas, icke måtte utgå med 50 procents förhöjning, och dertill har jag nu så mycket större anledning, som jag finner den här lemnade föreskriften om ersättningsberäkningen, då de nödiga och nyttiga kostnaderna blifvit gjorda »i uppenbar afsigt att vinna högre ersättning», vara alldeles omöjlig att tillämpa, enär man näppeligen läser kunna göra för sig klart hvad en persons uppsåt och afsigt med en handling varit. Derföre anser jag, att i denna § detta tillägg bör uteslutas och i stället införas, att ersättningen skall utgå med icke mera än fulla värdet.

Med stöd af hvad jag nu haft äran anföra yrkar jag återremiss.

Herr Jöns Pehrsson: Denna § kan verkligen blifva af mycken betydelse vid särskilda tillfällen. Jag föreställer mig, att jag köpt ett gammalt nedruttet vattenverk, jag gör förberedelser för dess nybyggande, jag anskaffar byggnadsmaterialier för stora kostnader och just då jag skall börja med min nybyggnad, söker någon att få mitt vattenverk utrifvet. Det skall då, om denna § blifver antagen och gällande, blifva ganska svårt att afgöra, huruvida de förberedelser, jag vidtagit, och de kostnader, jag derpå nedlagt, skola ingå i värdet och beräknas i lösesumman. Jag har förlidet år sjelf varit utsatt för ett dylikt förhållande. Jag hade inköpt och framskaffat byggnadsvirke och ackorderat med en byggmästare och får så helt plötsligt kallelse till en sådan här slags syn. Landshöfdingeembetet sköttes då af en tillförordnad, som hade en god vän, hvilken han förordnade till förrättningsman. Jag kunde icke låta mina byggnadsmaterialier ruttna bort, utan jag började bygga. Saken är ännu oafgjord. Sådana fall kunna ofta inträffa, och jag skulle derföre önska, att Utskottet ville omredigera §, så att det blefve närmare bestämdt hvad som menas med »uppenbar afsigt att vinna högre ersättning». Om jag bygger ett nytt vattenverk i stället för ett gammalt, så vill jag naturligtvis hafva högre ersättning; men, såsom det här är uttryckt, kan det vara tvistigt, hvarföre jag yrkar, att § måtte återremitteras, på det att Utskottet måtte tillse, om icke bättre och tydligare bestämmelser skulle kunna erhållas.

Hans Excellens Herr Statsministern Friherre De Geer: För min del tror jag icke, att det finnes tillräckligt skäl att, på sätt den förste talaren yrkat, bestämma en annan grund för ersättningen af vatten-

verket i dess helhet mot den, som skulle gifvas för de kostnader egaren vidtagit, sedan han blef kallad till syn. Man kan icke begära, att egaren af ett vattenverk skall endast af det förhållande, att ett vattenledningsföretag är ifrågasatt, underlåta att hålla sitt verk i det skick, som erfordras för att han deraf skall kunna draga en nöjaktig inkomst; och svårigheter torde äfven möta att noggrant bestämma skilnaden i verkets värde *med* denna kostnad och *utan* densamma.

Den siste talarens farhågor tror jag icke hafva någon grund i författningens nuvarande lydelse. Lag-Utskottet har här gjort ett tillägg till Kongl. Maj:ts proposition, hvilket jag för min del visserligen finner obehöfligt, men jag anser det likväl så oskadligt, att jag kan yrka bifall till Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad och Herr Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande §:n dels återremiss deraf, framställdes proposition på bifall till §:n och besvarades med ja.

§ 24.

Herr Jöns Pehrsson: I denna § finner jag den principen godkänd, att inrättningar, anlagda för flottning, skulle hafva större företräde än bergverk och fabriker. Här står nemligen, att författningen icke kan emot dylika anläggningar tillämpas »med mindre Konungen pröfvar öfvervägande nytta för det allmänna genom vattenafledningen vinnas». Jag tror, att det skall blifva mycket sällsynt att i fråga om dylika anstalter för flottning, hurudana de än för öfrigt må vara, det skall pröfvas vara till nytta för det allmänna, att de borttrifvas. Jag anser således, att dessa anstalter fått en fördel, som jag icke finner i principielt hänseende betingad af deras beskaffenhet jemförd med fabriker m. m. Ehuru väl det icke tjenar till mycket att yrka återremiss, då man tyckes här hafva bestämt sig för att godkänna Utskottets förslag, vill jag dock framställa sådant yrkande; och jag tror att man i en framtid skall se, att det ligger någon betydelse i de anmärkningar jag här gjort.

Herr von Gegerfelt: Jag tror icke, att någon anledning förefinnes att antaga, att Kammaren bestämt sig för att Utskottets förslag skall bifallas i andra fall än der det är antagligt; men om de deremot gjorda anmärkningar befinnas icke hålla streck, så är det naturligt, att de ogillas.

Hvad förevarande fråga beträffar, så är det klart, att det allmännas intresse skall gå framför de enskildas och ett högre intresse framför ett lägre. När nu kommunikationsledernas upprätthållande är ett allmänt intresse, är det naturligt, att man icke genom säkning af en sjö får skada en kommunikationsled och det är egentligen detta, som i denna § afses.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad och Herr Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande

§:n dels återremiss deraf, framställes proposition på bifall till §:n och besvarades med ja.

§§ 25 och 26.

Biföllos.

Den vidare pröfningen af lagförslaget uppsköts härefter till nästa sammanträde.

Anmälles och bordlades från nedannämnda Utskott inkomna utlåtanden och memorial, nemligen från

Konstitutions-Utskottet:

N:o 5, i anledning af väckt motion om ändring af 72 § Regeringsformen och 71 § Riksdagsordningen;

N:o 6, i anledning af väckt motion om öppen omröstning inom Riksdagens Kamrar och Utskott;

Stats-Utskottet:

N:o 45, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i åtskilliga frågor rörande anslagen under riksstatens Nionde hufvudtitel;

Bevillnings-Utskottet:

N:o 11, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande en punkt af Utskottets betänkande N:o 7, angående allmänna bevillningen;

Sammansatta Banko- och Lag-Utskottet:

N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om åtgärder i och för upphörande af de enskilda bankernas rätt att utgifva sedlar, lydande å fem och tio kronor, samt Herr J. A. Sjö's motion om borttagande af dessa bankers sedelutgifningsrätt; hvarefter Kamraren, uppå Herr Talmannens hemställan, beslöt, att dessa ärenden skulle uppföras främst på föredragningslistan för nästa sammanträde.

Kamraren åtskildes kl. $1\frac{1}{2}$, 4 e. m.

In fidem
O. Brakel.